

- *2004 bütçesini dolaylı vergiler finanse edecek*
- *Denetim mesleği Enron'un tahribatını aşamadi*
- *2004 makro ekonomik politikaları*
 - *Hazine'nin yeni batağı enerji*

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail: alid@turmob.org.tr

Baskı

Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı

Bilanço Dergisi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

2004 bütçesi bildiğiniz gibi...

Geçmiş yıllarda olduğu gibi 2004 yılında da bütçeden aslan payı faiz ödemelerine ayrıldı. 160.9 katrilyon liralık bütçenin 108.2 katrilyon lirası transfer harcamaları olarak gerçekleşecek. Transferler bütçenin yüzde 67.2'sine denk geliyor. Diğer transferleri de dahil ettiğimizde bütçenin yüzde 83.4'ü transfer harcamalarına ayrılmış oluyor. Giderlerde faiz ödemelerinin oranı ise yüzde 41.1 olarak hedeflendi.

Faiz, sosyal güvenlik ve personel ödemeleri dışında, bütçeden yatırımlara sadece yüzde 4.7'lik bir pay ayrıldı. Bunun anlamı ülke olarak 2004 yılında da yatırım, üretim planlarımızı erteleyeceğiz. Bu süreç borç faiz kısır döngüsünden kurtuluncaya kadar devam edecek.

160.9 katrilyonluk bütçedeki, 7.5 katrilyonluk yatırım harcamalarının yüzde 42,1'inin genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 32,8'inin mahalli idareler tarafından gerçekleştirilmesi planlandı.

2004 yılında, 114,5 katrilyon lira olarak hedeflenen konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak yüzde 27,5 olması öngörüldü. GSMH'ya oran olarak, gelir üzerinden alınan vergilerin 0,6 puan azalışla yüzde 6,7, servetten alınan vergilerin 0,1 puan azalışla yüzde 0,4, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin ise bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 12,9 olması hedeflendi. Böylece 99,2 katrilyon lira olması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 23,6 seviyesinde olması programlandı.

Geçmiş yıl bütçelerinde olduğu gibi 2004 bütçesinde de, yatırıma, istihdama, gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermeye yönelik beklentiler cevapsız kaldı. Bütçenin gelir ayağında ise, bütçe finansmanı adeta dolaylı vergilere emanet edildi. Diğer bir deyişle bütçeyi adaletsiz vergiler finanse edecek.

Bütçede aslan payının yatırım harcamalarında olması ve gelirlerin adaletli vergilerle sağlanması arzusuyla...

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

2004 bütçesini dolaylı vergiler finanse edecek

2004 yılı konsolide bütçe büyüklüğü 160 katrilyon 938 trilyon lira olarak teklif edildi. 2004 yılı için 99 katrilyon 173 trilyon lira vergi geliri öngörüldü. Vergi gelirleri içinde gelir, kurum - lar ve servetten alınan vergiler 29 katrilyon 725 trilyon lira, dolaylı vergiler ise 69 katrilyon 448 trilyon lira olarak yer aldı.

2004 yılı için bütçe harcamaları 160.9 katrilyon, bütçe gelirleri 114.5 katrilyon ve bütçe açığı 46.3 katrilyon lira olarak öngörüldü. Faiz dışı fazlanın da 20.9 katrilyon liraya çıkacağı açıklandı.

Bütçe tasarısı ile birlikte temel ekonomik göstergelerde açıklandı. Buna göre, GSMH büyüme hızı yüzde 5, GSMH'nın 419.7 katrilyon, kişi başına GSMH'nın 3 bin 644 dolar ve GSMH deflatörünün yüzde 11.9 olması hedeflendi. 2004 yılında toptan eşya fiyatları ve tüketici fiyatları endeksindeki artışın yıllık yüzde 12 olması hedeflenirken, dolar kurunun 1.604 olacağı tahmini yapıldı.

160 katrilyon 938 trilyon liralık bütçe giderinin 94 katrilyon 738 trilyonluk bölümü faiz dışı harcamalardan oluşuyor. Yatırımlara ise sadece 7 katrilyon 550 trilyon lira ayrıldı. Borç faizi ödemeleri için 66 katrilyon 200 trilyon, faiz hariç transferler için ise 42 katrilyon lira ayrıldı.

46 katrilyon 399 trilyon lira açık öngörülen 2004 bütçesinde, vergi gelirleri 99 katrilyon 173 trilyon lira olarak hedeflendi.

2004 bütçe sunuşunda Maliye Bakanı Kemal Unakıtan;

“2004 bütçesi, Türk bütçe tarihinde yeni bir anlayışın uygulamaya konulacağı bütçe olacaktır. Fonksiyonel sınıflandırmaya dayanan ve birkaç yıldır pilot uygulamaları yapılan “analitik bütçe sınıflandırması” 2004 bütçesi ile hayata geçirilmektedir.

Bu yeni bütçe sınıflandırmasının en önemli özelliği kamu harcamalarının ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerinin analizine imkan sağlaması ve uluslararası karşılaştırmalar yapılmasını mümkün kılmasıdır. Bütçe kod sistemi, uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği normlarına uygun bir yapıya kavuşmaktadır.

Bu şekilde, 2003 yılı katılım ortaklığı belgesi ile ulusal programın gereği de yerine getirilmektedir.

Analitik bütçe sınıflandırmasında bütçe gider ve gelirlerinin izlenme ve sunum şekli değişmektedir

Yeni sistemin uygulamaya konulması ile birlikte, bütçe giderleri ile gelirlerinin izlenme ve sunum şekli de büyük oranda değişecektir. Şimdiye kadar gider kalemi olarak yer alan “ihracatta vergi iadeleri” ve “reddiyat” artık gelir kalemi olarak dikkate alınacak, ancak gelir tarafında gelir azaltıcı kalem olarak işlem görecektir.

Şu anki sisteme göre 2004 mali yılı konsolide bütçe gideri toplamı 160 katrilyon 938 trilyon lira olarak gösterilirken, yeni bütçe sınıflandırmasında, ihracatta vergi iadesi ile reddiyat toplamı olan 10 katrilyon 430 trilyon liranın düşülmesi sonucunda konsolide bütçe gideri 150 katrilyon 508 trilyon lira olarak görünecektir.

Aynı şekilde bu iki iade rakamı gelir performansı ile ilgili olduğundan bütçe gelirlerinden de dü-

2004 Yılı Bütçe Gelirleri (Trilyon TL)	
VERGİ GELİRLERİ	99.173
- Gel. kar ve ser. kazançları üz. alınan	27.990
. Gelir vergisi	18.655
. Kurumlar vergisi	9.355
- Mülkiyet üzerinden alınan	1.500
. Arazi veraset ve intikal vergisi	100
. Mali sermaye muameleleri üz. al. vergi	1.400
- Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	50.643
. Dahilde alınan KDV	19.800
. Özel tüketim vergisi	26.898
- Petrol ve doğalgaz ürünlerinden	17.822
- Motorlu taşıt araçları	1.782
- Kolalı gazoz, alkollü içki, tütün mam.	7.043
- Dayanıklı tüketim ve diğer mal.	305
. Mal kullanımı izni veya faal. Bulunma izni	1.635
. Mal ve hiz. Alınan diğer vergiler	2.310
- Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan	15.388
. Gümrük vergisi	983
. İthalde alınan KDV	14.347
. Diğer	58
- Diğer vergiler	1.702
- İdari harçlar ve ücretler,	
- Sanayi dışı ve arazi satışlar	1.950
VERGİ DIŞI GELİRLER	13.666
- Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri	816
- Mali olmayan teş. ve kamu mali kuruluşlarından gelirler	3.528
- Diğer mülkiyet gelirleri	1.236
- Para cezaları ve cezalar	1.610
- Çeşitli vergi dışı gelirleri	1.415
- Kişi ve kurumlardan alınan paylar	5.060
SERMAYE GELİRLERİ	899
- Sabit sermaye ve varlıkların satışı	500
. Lojman satış gelirleri	1
. Sosyal tesis satış gelirleri	100
. Diğer taşınmaz satışları	399.998
- Stokların satışı	4
- Değerli kağıtların satışı	395
GENEL TOPLAM	113.739
Red ve iadeler (-)	10.430
- Vergi gelirleri	10.280
- Vergi dışı gelirler	136
- Diğer red ve iadeler	13

şülecek ve toplam bütçe geliri şu anki sistemde 114 katrilyon 539 trilyon lira olarak görünürken, yeni sistemde 104 katrilyon 109 trilyon lira olarak gösterilecektir.

Ancak, 2004 bütçe sunumu geçmiş yıllarla karşılaştırma yapılabilmesi ve kamuoyunca daha iyi anlaşılabilmesi açısından şu anda uygulanmakta olan bütçe sınıflandırmasına göre yapılacaktır.

Bütçedeki faiz baskısı giderek hafiflemektedir

Temel bütçe gider kalemlerinin GSMH içindeki payına bakıldığında, personel, diğer cari ve yatırım harcamalarının geçen yılki seviyesini koruduğu; buna mukabil tarımsal destekleme ödemeleri ile vergi iadelerinin payındaki artışa rağmen transferlerin payının yüzde 26.9'dan yüzde 25.8'e düştüğü görülmektedir.

2002 yılı sonu itibarıyla, borç faizi ödemelerinin GSMH'ya oranı yüzde 19 iken, bu oranın 2003 yılı sonunda yüzde 16.6'ya, 2004 yılında da yüzde 15.8'e düşeceği beklenmektedir. Aynı şekilde, bütçeden borç faizi ödemelerine ayrılan payın 2002'de yüzde 44.8 iken 2003 yılında yüzde 41.9'a, 2004 yılında ise yüzde 41.1'e düşeceği tahmin edilmektedir.

Bütçe ödenekleri içinde, faiz harcamalarından sonraki en önemli kalem olan personel harcamalarının bütçeden aldığı pay yüzde 21.3'ten yüzde 21.9'a, diğer cari harcamaların payı yüzde 6'dan yüzde 6.2'ye, yatırım harcamalarının payı yüzde 4.6'dan yüzde 4.7'ye yükselmektedir. Buna karşılık, mali durumlarında iyileşme olması beklenen sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin payı ise yüzde 11.4'ten yüzde 9.9'a düşmektedir.

2004 yılında izlenecek vergi politikası

Kamu maliyesi alanında, iki ana

öncelik söz konusudur. Birincisi, uygulanmakta olan program doğrultusunda disiplinli bir maliye politikası aracılığıyla belirli bir seviyede faiz dışı fazla verilmesidir.

İkincisi, söz konusu disiplinli maliye politikasına paralel olarak, kamu maliyesinin gerek harcama gerekse gelir tarafına ilişkin yapısal sorunlarının bir an evvel çözülmesine dönük yapısal reformların yapılmasıdır.

Dolayısıyla, vergi politikalarının belirlenmesinde, bir yandan uygulanmakta olan ekonomik program doğrultusunda ihtiyaç duyulan faiz dışı fazla hedefi dikkate alınmış, diğer yandan vergi sisteminin yapısal sorunlarının çözülerek, rasyonalize edilmesine dönük bir yaklaşımın hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

Vergi gelirleri açısından 2003 yılı bütçe hedefi olan 85.9 katrilyona

göre yüzde 15.3 oranında bir artış söz konusudur.

2004 yılında, konsolide bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranı yüzde 27.3 iken vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı yüzde 23.6 olmaktadır. Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı 2003 yılı sonu itibariyle ise, yüzde 24.3 olarak tahmin edilmektedir. 2004 yılındaki azalma esasen, 2003 yılında uygulanan bir defalık önlemlerin 2004 yılında uygulanmayacak olmasındandır.

2003 yılında uygulanan ek vergi tedbirlerinin önemli bir kısmı 2004'te uygulanmayacak

Vergi barışı projesinden 2003 yılında 2.4 katrilyon bir gelir hedefi öngörülmüştür. Projeden, 2003 yılı tahsilatının 2.4 - 2.5 katrilyon civarında olması beklenmektedir. 2004 yılında ise kalan üç taksit aracılığıyla, vergi barışı projesinden 1.2 katrilyon gelir beklen-

mektedir. Buna ek olarak; 2003 yılında kurum geçici vergi oranının arttırılması, ek motorlu taşıtlar vergisi alınması ve ek emlak vergisi uygulanması şeklinde toplam 2.8 katrilyona ulaşan önlemler 2004 yılında olmayacaktır. Öte yandan, yapılan tahminlerde, ek motorlu taşıtlar vergisine ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi kararları sonrası, 2003 yılı içerisinde yapılan yaklaşık 650 trilyon tutarındaki tahsilatın, 2004 yılında mahsup ve iadesi de dikkate alınmıştır.

Gelir ve kurumlar vergisi tahminlerinde, enflasyon muhasebesine dönük düzenleme dikkate alınmıştır. Bilindiği üzere, 2004 yılı başından itibaren enflasyon düzeltilmesi yapılmasına izin veren ve fiktif kazançların vergilendirilmesinin önüne geçen düzenleme Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sevk edilmiştir.

2004 Yılı Konsolide Bütçe Teklifi (Trilyon TL)

	2003		2004	Artış (%)	
	Ödenek (1)	Gerç. Tah. (2)	Teklif (3)	(3/1)	(3/2)
Konsolide bütçe harcamaları	145.950	141.041	160.938	10,3	14,1
Faiz dışı harcamalar	80.500	81.941	94.738	17,7	15,6
I. Personel	29.527	30.103	35.277	19,5	17,2
II. Diğer Cari	9.280	8.470	9.910	6,8	17,0
III. Yatırım	7.999	6.500	7.550	-5,6	16,2
IV. Transferler	99.144	95.968	108.201	9,1	12,7
A. Borç Faiz Ödemeleri	65.450	59.100	66.200	1,1	12,0
B. Faiz Hariç Transferler	33.694	36.868	42.001	24,7	13,9
Konsolide Bütçe Gelirleri	100.783	100.282	114.539	13,6	14,2
I. Vergi Gelirleri	85.956	86.800	99.173	15,4	14,3
II. Vergi Dışı Nor. Gel.	10.294	10.077	10.506	2,1	4,3
III. Özel Gelir ve Fon.	4.108	2.676	4.060	-1,2	51,7
IV. Katma Bütçe Gel.	425	729	800	88,2	9,7
Btçe Açığı	-45.167	-40.759	-46.399	2,7	13,8
Faiz Dışı Fazla (IMF)	20.413	17.990	20.990	2,8	16,7
GSMH	354.575	357.045	419.692		

Kamu harcamalarının sağlam gelir kaynaklarına dayandırılması yönündeki çabalar sürecektir

2004 yılı vergi gelirleri açısından önem arz eden bir diğer husus ise aracılık maliyetlerine ilişkindir. Bankacılık sektörü üzerindeki aracılık maliyetlerinin azaltılması ve bu şekilde sektörün daha da geliştirilerek yabancı piyasalara yönelmiş olan işlemlerin caydırılması en önemli öncelikler arasındadır. Bu çerçevede, aracılık maliyetleri üzerinde olumsuz etki yaradan bazı işlem vergileri yeni bir anlayışla ele alınmıştır.

Mali disiplinin bir gereği olarak özel işlem ve özel iletişim vergilerinin 2004 yılında da devam etmesi kararlaştırılmıştır.

Faiz dışı fazla hedefine ulaşılabilmesi amacıyla, özel gelirlerin 2 katrilyon lirasının bütçeye gelir yazılmasına karar verilmiştir.

Kayıt dışı ekonomiye karşı mücadele yoğunlaştırılacak

Vergi sisteminin iyileştirilmesine ilişkin çalışmalarda 2003 yılı içerisinde özellikle dolaysız vergiler alanında yapılan düzenlemeler sonrası, en önemli öncelik kayıt dışı ekonomi ile mücadele olacaktır.

Bu çerçevede, kayıt dışı ekonomi ile mücadele ve etkin bir vergi denetimi konularında yeni bir anlayış ve yaklaşımla başlatılan çalışmalar aralıksız sürdürülmektedir.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadele açısından önem arz eden bir diğer nokta ise, vergi idaresinin etkinliğinin artırılmasıdır. Vergi mevzuatında yapılan reformlara paralel olarak, 2004 yılı içerisinde vergi idaresinin yeniden yapılandırılması da sağlanacaktır.

2004 yılı başta vergi daireleri olmak üzere gelir idaresinin yeniden yapılandırıldığı, dolayısıyla kamu finansmanı açısından en önemli kaynak olan vergilerin daha etkin

olarak toplanmasına dönük yapısal reformların yapıldığı bir yıl olacaktır.” görüşünü dile getirdi.

Gelirler dolaylı vergilere emanet

TBMM Başkanlığına sunulan 2004 yılı bütçe gelir tahminleri de açıklandı. Gelecek yıl için 99.2 katrilyon lira olarak öngörülen vergi gelirlerinin 50 katrilyon 643 trilyon liralık bölümünü dahilinde alınan mal ve hizmet vergileri oluşturacak. Bu kapsamda gelecek yıl dahilinde alınan KDV’nin 19.8 katrilyon lira, ÖTV’nin 26 katrilyon 898 trilyon lira olarak gerçekleşeceği öngörüldü. ÖTV’nin 17.8 katrilyon lirasının akaryakıt ve doğalgazdan alınması öngörüldü.

Bu kapsamda motorlu taşıtlardan 1 katrilyon 635 trilyon lira vergi tahsilatı bekleniyor. Gelecek yıldan itibaren sürekli hale getirilmesi öngörülen özel iletişim vergisi tahsilatının 1 katrilyon 250 trilyon, özel işlem vergisi tahsilatının ise 1 katrilyon 50 trilyon lira olacağı tahmin edildi.

İthalattaki artışın gelecek yıl da süreceği varsayımı nedeniyle, dış ticaretten alınan vergilerin de bu

yılın başlangıç hedefine göre yüzde 22.7 oranında artırılarak 15 katrilyon 388 trilyon liraya çıkarıldı. Bu kapsamda 983 trilyon liralık gümrük vergisi, 14 katrilyon 347 trilyonluk ithalattan alınan KDV tahsilatı yapılacağı öngörüldü.

ÖTV, KDV ve dış ticaret vergileriyle dolaylı nitelikteki diğer vergilerin toplamı 66 katrilyon lirayı bulacak. Bu rakam toplam vergi gelirlerinin yüzde 66.6’sının dolaylı vergilerden oluşacağını gösteriyor.

Gelir Vergisi

2004 yılında gelir vergisi tahsilatının 18.7 katrilyon lira kurumlar vergisi tahsilatının ise 9.4 katrilyon lirada kalacağı tahmin edildi. Enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilecek olması nedeniyle gelir ve kurumlar vergisi tahsilatı tahminleri geçen yıla göre daha düşük oranda bir artış tahmininde bulunuldu.

Bu arada 2004 yılında bağımsız düzenleyici ve denetleyici kuruluşlardan bütçeye 1 katrilyon lira aktarılması gayrimenkul satışlarından 500 trilyon lira gelir elde edilmesi hedeflendi.

Temel Makro Ekonomik Göstergeler

	(T) 2003 Yılı Tahmini	(P) 2004 Yılı Programı		
	2001	2002	2003 (T)	2004 (T)
GSMH Büyüme Hızı (%)	-9.5	7.8	5.0	5.0
GSMH (Katrilyon TL)	176.5	273.5	357.0	419.7
GSMH (Milyar Dolar)	144.0	181.7	238.1	261.7
Nüfus (Milyon Kişi)	68.5	69.6	70.7	71.8
Fert Başına GSMH (Dolar)	2.101	2.609	3.366	3.644
GSMH Deflatöre (%)	55.3	43.8	24.4	11.9
TEFE (Yıl Sonu) (%)	88.6	30.8	16.5	12.0
TÜFE (Yıl Sonu) (%)	68.5	29.7	20.0	12.0
Yıllık Ort. Dolar Kuru (Bin TL)	1.220	1.503	1.500	1.604

Kayıtdışı bütçe

Sayıştay 2002 yılı bütçesinde yer alması gereken ancak hiç bir şekilde yer almayan 33 katrilyon gider ve 7 katrilyon gelir tespit etti. 2002 yılında Hazine Müsteşarlığı 12,4 katrilyon faiz dışı fazla verildiğini açıklamıştı. Ancak kayıt dışı işlemler dikkate alındığında faiz dışı dengenin 11,8 katrilyon açık verdiği görüldü.

Sayıştay tarafından TBMM'ne sunulan 2002 yılı Hazine İşlemleri Raporunda, kayıtdışı bütçe işlemleri üzerinde duruldu. Raporunda, 2002 yılı borçlanma işlemleri incelenmekte ve borçlanmayla finanse edilen kayıtdışı harcamalar detaylı şekilde ortaya konmakta. Raporun ikinci temel konusunu ise dış borçlar hesabı üzerinde yürütülen denetim çalışmalarının sonuçları oluşturdu.

Sayıştay raporunda, "gider veya gelir olarak kaydedilmesi gereken işlemler, gider veya gelir hesapları yerine bu gider ve gelirlerin gizlenmesini sağlayacak değer işlemleri hesabı, dış borç hareketleri hesabı gibi

yıl sonunda devir vermeyen torba hesaplara kaydedilmekte. Dolayısıyla yıl sonunda üretilen mali tablolara bakıldığı zaman gerçek giderler ve gelirler görülmemektedir. Bu nedenle işlemlerin gider niteliğini gizleyecek şekilde yapılan kayıtlar, bütçe açısından kayıtdışı olarak adlandırılmaktadır.

Bu işlemler Meclise sunulan belgelerde yer almadığı için, Meclis tarafından görülüp sorulanmasında mümkün olmamaktadır."

Konsolide bütçe rakamlarına göre, 2002 yılında 76 katrilyon liralık gelire karşılık 116 katrilyon liralık gider yapılmış ve konsolide bütçe açığı 40 katrilyon lira olarak gerçekleşmişti.

Oysa, bütçeye gelir veya gider kaydı yapılmayan işlemlerin dikkate alınması durumunda 82 katrilyon liralık gelire karşılık 146 katrilyon liralık gider yapılmış, dolayısıyla gerçek bütçe açığı da 64 katrilyon lira olarak gerçekleşmiş.

2002 yılında bütçe açığının milli gelirin 9,6'sı oranında olması hedeflenmişti. Yıl içinde bu hedefe ulaşılması mümkün olmamıştı. Yayınlanan bütçe verilerine göre bütçe açığı milli gelirin yüzde 14,3'ü seviyesinde görünmektedir. Ancak, kayıt dışı bütçe işlemlerinin dikkate alınması sonucunda 2002 yılında bütçe açığının gerçekte milli gelirin yüzde 23,7'si oranında olduğu tespit edildi.

Söz konusu farklılığın nedeni, bütçe gelir ve giderleri ile ilgili verilerde görülmektedir. Yıl içinde gerçekleştirilen giderlerin toplamı milli gelirin yüzde 54,1'i oranındadır. Yani milli gelirin yüzde 11,9'u oranında olan ve gider kaydedilmesi gereken işlemler, bütçede yer almamıştır. Gelirler yönünden

kimından da, yayınlanan verilerle gerçekleştirmeler arasında büyük farklar bulunmaktadır. 2002 yılında gerçekleştirilen işlemlerden doğan açığın kapatılması için borçlanma yoluyla net olarak 64,8 katrilyon liralık kaynak elde edilmiştir.

Borçlanma ile ilgili olarak yayınlanan verilerle gerçekleştirme

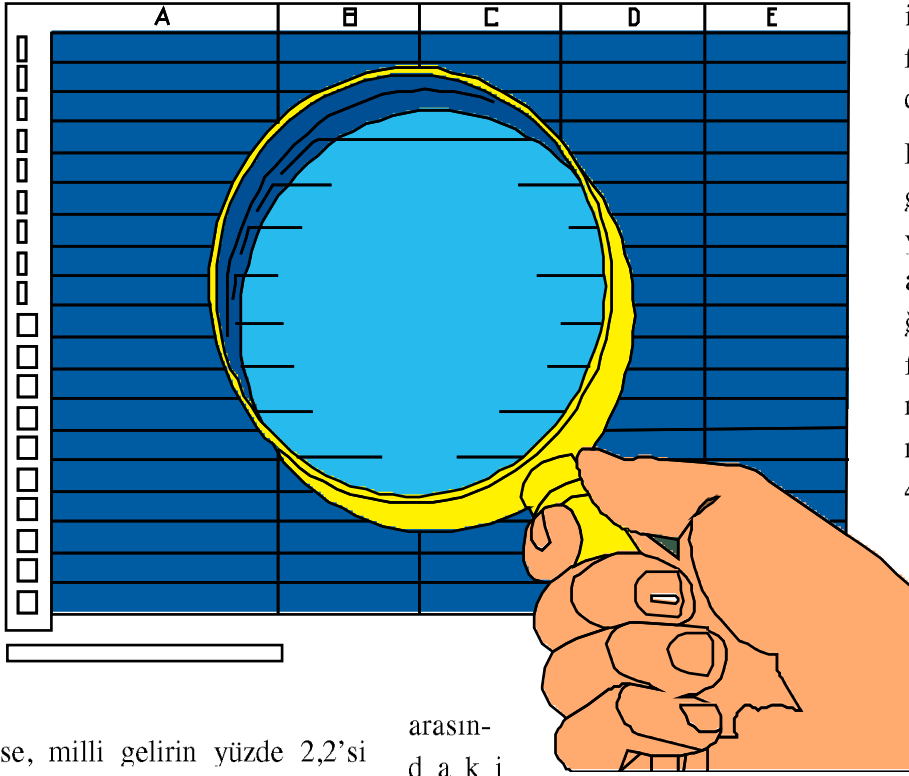
ra gider, 176,5 katrilyon lirası bütçe dışı olmak kaydıyla toplam 252,1 katrilyon lira da gelir elde edilmiştir.

Borçlanma işlemleri hariç tutulduğu zaman ise, 32,2 katrilyon lirası bütçe dışı olmak üzere 147,1 katrilyon lira gider, 6,7 katrilyon lirası bütçe dışı olmak üzere 82,3 katrilyon lira gelir elde edilmiştir. Gelirler ile giderler arasındaki fark 64,8 katrilyon liradır.

Faiz dışı denge, gider ve gelir olarak kaydedilmeyen işlemler dikkate alınmadan hesaplandığında 12,4 katrilyon lira fazla verilmiş görülmektedir. Bu rakamın milli gelire oranı yüzde 4,5'dir. Ancak, yıl içinde kayıt dışı işlemlerin de dikkate alınması sonucunda 11,8 katrilyon lira faiz dışı açık verildiği ortaya çıkmaktadır. Bu tutar milli gelirin yüzde

4,3'ü oranındadır.

Faiz dışı dengenin, borç yüküyle ilgili bilgi veren bir gösterge olma işlevini yerine getirebilmesi için, yıl içinde borçlanmayla ilgili olarak gerçekleştirilen tüm işlemlerin hesaplama ya dahil edilmesi gerekmektedir.



ise, milli gelirin yüzde 2,2'si oranındaki işlemlerin kayıt dışı kaldığı görülmektedir.

Kayıt dışı işlemlerin de dikkate alınması sonucunda 2002 yılı bütçe açığının 64,8 katrilyon lira olduğu tespit edilmiştir. Yayınlanan verilerle bu rakam arasındaki fark, kayıt dışı gelir ve giderlerden kaynaklanmaktadır.

Bütçe açığının nasıl finanse edildiğini gösteren rakamlar ba-

arasın-
d a k i
fark, fi-

nansman tablolarında yer verilen borçlanma rakamlarının, sadece bütçede gösterilen giderler için yapılan borçlanmayı gösterecek şekilde tanzim edilmesinden kaynaklanmaktadır.

2002 yılında borçlanma işlemleri dahil edildiği zaman 137,2 katrilyon lirası bütçe dışı olmak üzere toplam 252,1 katrilyon li-

Maliye'nin 2004 hedefi

Kayıtdışı ve otomasyon

Maliye Bakanlığı'nın vergi politikası ve vergi yönetimine ilişkin hedeflerini kayıtdışı ekonomiyle mücadele ve otomasyon oluşturuyor. Maliye VEDOP 2 ve Veri Ambarı isimli iki otomasyon projesini hayata geçirmeyi temel öncelikleri arasına aldı.

Vergi sistemine ilişkin olarak yapılacak düzenlemeler kayıtdışı ekonomiyi kayıt altına alıp vergi kayıp ve kaçakını azaltarak, vergi yükünün adil dağılımını ve verginin tabana yayılarak kayıtlı mükellefler üzerindeki yükün azaltılması prensibine dayanacak.

Vergi idaresi ve teknolojik alt yapı güçlendirilecek yeni dönemde VEDOP 2 projesinin hayata geçirilmesine ağırlık verilecek. Bu proje ile vergi dairelerinin otomasyonunun yaygınlaştırılması, beyannamelerin internet üzerinden alınması, denetimde otomasyona geçilmesi, Türkiye vergi dairesinin birinci aşamasının gerçekleştirilmesi ve kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması için veri ambarı (VERİA) oluşturulması hedefleniyor.

Proje kapsamında, mükelleflere beyannamelerini internet orta-

mında verme imkanı getirilecek. Vergi dairelerinin internetten beyanname alması ve ödemelerin bankacılık sistemi üzerinden gerçekleştirilmesiyle, günlük iş yükünün dışında beyannamesini vermeyen ve vergisini ödemeyen mükelleflerle daha yoğun ilgilenilir altyapıya sahip olunacak.

Proje kayıtdışı ekonomiyle mücadelede önemli imkanlar getirecek. Merkez'de kurulacak sistemler ile bilgisayarlı denetim gerçekleştirilecek. VEDOP, MOTOP ve Vergi İstihbarat Merkezi ile bankalardan ve üçüncü kişilerden gelen bilgilerle mükellef beyanları vergi ambarında karşılaştırılacak.

Beyan dışı kalmış vergisel olayları tespit etmek ve mükellef beyanlarının doğruluğunun kontrolünde kullanılmak üzere; mükelleflerin vergilendirmeye yönelik iş ve işlemlerini, sermaye ve he-

sap durumlarını ve üçüncü şahıslarla olan ekonomik ve ticari ilişkilerini kavramaya yönelik, mükelleflerden, kamu kurum ve kuruluşlarından ve mükelleflerle ilişkide bulunan gerçek ve tüzel kişilerden alınan üçüncü taraf bilgiler ile iç kaynaklardan sağlanan mükellef sicil, hesap bilgileri, beyanname ve bildirimleri ile denetim birimlerinca sağlanan bilgiler veri ambarı içerisinde birleştirilecek.

Vergi politikası ve vergi idaresine ilişkin değişiklik ve gelişmeler, mevcut koşullarda etkinlik ve verimliliği artırmak, vergi numarası uygulamaları ve vergi idaresinin izleme ve kontrol gücünü artıracak projeler ile vergi tabanının genişletilmesi, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması ve dolayısıyla vergi gelirlerinin artırılması çerçevesinde şekillenecek.

Denetim mesleği Enron'un tahribatını aşamadı

Enron olayı ile birlikte büyük yara alan denetim firmaları üzerindeki tartışmalar, dört büyük denetim firması üzerinde artarak devam ediyor. Dört büyük firmanın, piyasanın büyük bölümüne hakim olmaları önemli sakıncalar getiriyor ve denetime yönelik eleştirilerin yoğunlaşmasına neden oluyor.

ABD Kongresinin, Enron olayı ertesinde yatırımcıların güven duygusunu yeniden pekiştirmek amacıyla çıkardığı Sarbanes-Oxley Yasası'nın uygulamaya konulmasının üzerinden 15 ayı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen, denetim mesleği halen, Enron, WorldCom gibi şirketlerde yaşanmış olan muhasebe skandallarının yarattığı olumsuz etkileri giderebilmiş gözüküyor. Ve bu meslek kolunu derinden etkilemiş olan bu skandalların ardı da kesilmiyor. Örneğin şu anda, şirketini dolandırmış olma iddiasıyla yargılanmakta olan Tyco firmasının eski patronu Dennis Kozlowski, sorumluluğu, denetim faaliyetini dünya çapında kontrolleri altında tutan dört büyük denetim firmasından birisi

olan ve Tyco'nun denetimini üstlenmiş olan PricewaterhouseCoopers firmasının üzerine atmaya çalışıyor. Geçtiğimiz ay içerisinde ise, yine bu dört büyük denetim firmasından bir diğeri olan Ernst & Young firmasının önceki bir ortağı da, online olarak kredi kartı ihraç etmekte olup 2002 yılı sonlarında iflas etmiş olan NextCard şirketinin denetimi ile ilgili olarak bazı dokümanları ortadan kaldırmış olduğu gerekçesi ile tutuklandı. Diğer taraftan Amerikan Menkul Kıymetler ve Takas Komisyonu da (SEC), Xerox firmasında yaşanan 3 milyar Dolarlık muhasebe işlemleri dolandırıcılığı işinde rol aldığı sanısıyla, bu dört firmadan bir başkası olan KPMG'nin beşinci ortağını itham ediyor.

Bu hukuki gelişmelerin hepsi de Enron olayı sonrası gerçekleştirilen yasal ve mevzuata ilişkin düzenlemelerden önce karşılaşılmış olaylarla ilgili bulunuyor. Bu olaylar muhasebe ve denetim alanında yasal düzenlemeler yapma sorumluluğunu üstlenmiş kişilerin; danışmanlık hizmetlerinden sağlanmakta olan yüksek hizmet bedellerinin, sıradan ve düşük gelir getiren denetim hizmetlerinin kalitesi üzerinde olumsuz etki yarattığı ve şirketlerle, muhasebeciler arasında uzun yıllara yayılan ilişkilerin defter tutma faaliyetlerinin güvenilirliğini zedelediği şeklinde bir kamya sahip olmalarına yol açtı. Enron, WorldCom, Tyco ve HealthSouth dahil tüm muhasebe skandalları en azından on yıllık bir süre boyunca bu şir-

ketleri denetlemekte olan denetim elemanlarının, bu şirketleri denetim sürecinde ortaya çıktı.

Denetim faaliyetinde yaşanan bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak üzere bu hizmet kolunda mevzuat düzenlemesi yapmakta olan kurumlar yeni bir dizi kurallar getirdiler ve kurumlar oluşturdular. Bu yeni düzenlemeler arasında, denetim firmalarının denetimini üstlendikleri müşterilerine danışmanlık hizmeti vermelerinin yasaklanması, denetim işiyle sorumlu kıdemli ortağın her beş yılda bir değiştirilmesi zorunluluğunun getirilmesi ve ABD’nde yerleşik olanların yanı sıra hisse senetleri Amerikan borsalarında işlem gören şirketleri denetleyen, diğer ülkelerde kurulu denetim firmalarına da nezaret edecek olan "Kamuya Açık Şirketler Gözetim Kurulu"nun oluşturulması yer alıyor.

Bununla birlikte bazıları bu reformların yeterli olmadığını iddia ediyorlar; Bu kişiler deneticilerin yine de, örneğin vergi danış-

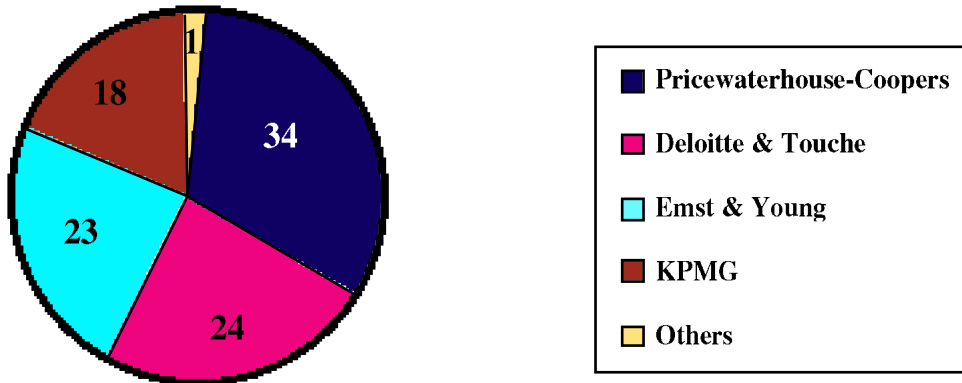
manlığı veya bir kereye mahsus danışmanlık işleri gibi bol gelir getiren hizmetler sunabildiklerini iddia ediyorlar. Ernst & Young’ın 10 Ekim tarihinde, firmanın yıllık gelirlerinin, özellikle denetim dışı yaptığı işlerden kaynaklanacak şekilde, yüzde 30 oranında artmış olduğunu açıklamış olması, bu iddia sahiplerini güçlendiriyor. Başka bir grup ise, sadece ortakların değil fakat denetim firmalarının kendilerinin rotasyona tabi tutulmasının, deneticilerin zaman içinde müşterileri ile çok samimi olmalarını önleyebileceği görüşünü savunuyor.

Bununla beraber denetim işinin içinde olanlar bu görüşleri paylaşıyorlar. Onlara göre, vergilendirme ve diğer alanlarda müşterilere sağlanan ek hizmetler, müşterilerinin faaliyetlerini daha kapsamlı bir şekilde anlamalarına yardımcı olduğu cihetle denetim faaliyetinin kalitesinin yükselmesine katkıda bulunuyor. Diğer taraftan denetim faaliyeti, daha dü-

şük kar marjı ile çalışılmasına rağmen denetim firmalarının yargı sürecine maruz kalmaları alanında daha çok risk taşıdığı cihetle ve bu nedenle sigorta giderleri daha yüksek olduğu için, denetim firmalarının yapabilirliklerinin korunması açısından, bu firmaların işlerini çeşitlendirmeleri zorunluluğu bulunuyor. Buna ek olarak, muhasebeciler, denetim firmalarının rotasyona tabi tutulmalarının, rotasyon sonucu işi alacak firmaların müşterilerinin sorunlarına vakıf olmalarının zaman gerektireceği hususuna işaret ederek, bu durumun denetim faaliyetinin kalitesini olumsuz etkileyeceğini ileri sürüyorlar. Ayrıca, artık denetim firmaları yöneticiler tarafından değil de yönetim kurulları tarafından atandığına göre, konu tartışmaya açık bulunuyor.

Bugüne kadar bu alanda yapılmış olan reformlar yeterli bulunsa bile, bir önemli sorun giderek ağırlığını daha da arttırıyor, bu da dört

Muhasebe Firmalarının Pazar Payı
(2002 Yılında ABD’nde Halka Açık Şirketlerin Denetime Tabi Tutulmuş Toplam Satış Hasılatlarının %’si Olarak)



büyük firmanın bu iş alanı üzerindeki ezici hakimiyeti. Bu durum son yirmi yıllık sürede bu alanda meydana gelen şirket birleşmeleri ve Enron olayı sonrası bu beş dev denetim firmasından birinin, Arthur Andersen'in batması ile bu noktaya gelmiş bulunuyor. Amerika Birleşik Devletlerinde bu dört büyük firma neredeyse hisseleri borsada işlem gören kamuya açık şirketlerin tamamının denetimini üstlenmiş durumda. Diğer ülkelerde de bu dört firma piyasaya hakim durumda bulunuyor. Bazı sektörlerde bu firmaların yoğunlaşma oranları daha da yüksek bulunuyor. Örneğin bu dört firmadan sadece ikisi, Amerika'da, toplam aktifler itibariyle, petrol ve kömür sanayilerinin yüzde 95'ini, havayolu sanayiinin ise yüzde 86'sını denetliyorlar.

Hizmet kolundaki yoğunlaşma ve rekabet eksikliği beraberinde çok önemli sakıncalar getirmektedir. Şüphesiz bu sakıncaların en büyüğü, bu dev şirketlerden herbirinin, iflas etmelerine izin verilemeyecek ölçüde büyük olmalarıdır. Bu sorun sadece teorik düzeyde kalmamaktadır.(1)

Denetim firmalarının mali sorumlulukları üzerinde bir sınırlamanın olmadığı İngiltere'de, bir sigorta şirketi olan Equitable Life'la ilgili olarak, Ernst & Young firması maddi boyutları çok büyük olan bir davada, davalı konumundadır.

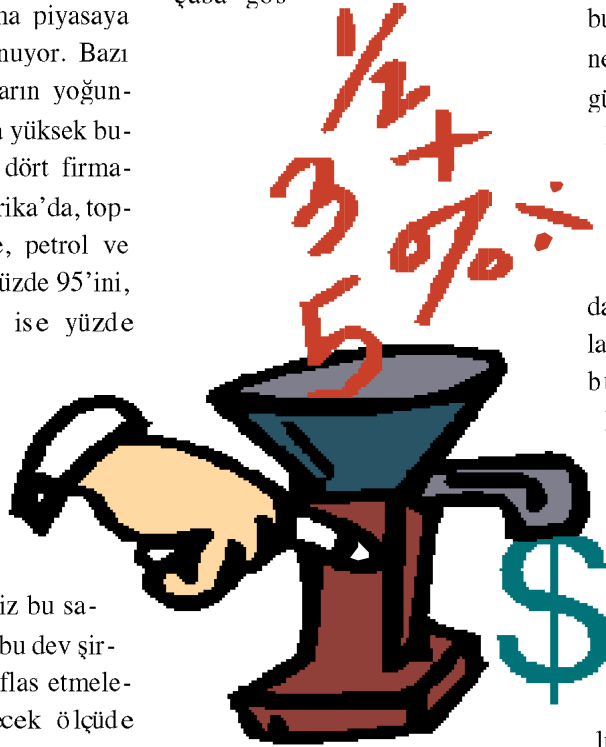
ABD'nde ise iflas etmiş olan bir kablo firmasının Ocak ayında yarılınmaları başlayacak olan eski yöneticileri Deloitte & Touche firmasını dava etmektedirler.

Aslında özensiz olarak yürütülmüş denetim hizmetleri dava edilmeli ve bu tür iş yapan denetim firmaları işlerini kaybetmelidirler. Denetimciler alanlarında iyi bir unvana sahip olmak ve onu korumak için sürekli çaba gös-

terme halka açık şirketleri denetleyebilmek için ihtiyaç duydukları uluslararası düzeyde ve kapsamda uzmanlığa sahip bulunmamaktadırlar ve bu nedenle bu dört büyük firma için bir rakip durumunda değillerdir. Diğer taraftan ABD'nde halka açık şirketlerin denetimi ile ilgili olarak gündeme gelen yüksek mahkeme ve sigorta masrafları bu küçük şirketler için bir diğer önemli engeli oluşturmaktadır. Bu dört büyük firma ise bu yüksek boyutlu riskleri üstlenecek sigorta şirketi bulmanın güçlüğüne de etkisiyle kendi kendilerini sigorta etmektedirler.

Bu küçük denetim firmaları kendi aralarında birleşseler dahi, yine çok küçük kalmaktadırlar. Örneğin Amerika'da bu dört büyüklerin en küçüğü olan KPMG, küçük firmaların en büyüğü olan Grant Thornton'un sekiz katı büyüklüğünde hizmet gelirine, on katı oranında denetim gelirine ve beş katı personele sahip bulunmaktadır.

Dolayısıyla bu hizmet kolunda faaliyette bulunan firma sayısının azalması ve az sayıda firmanın, sektörün iş hacminin hemen tümüne sahip olmalarıyla meydana gelen yoğunlaşma, bu hizmet kolunda çalışan firma ve denetim elemanlarının davranışları üzerinde, özellikle bağımsızlık alanında daha belirleyici kuralların getirilmesi hususunu gündeme taşımaktadır.



terme- lidirler. Ancak aralarından seçim yapılabilecek bu kadar az denetim firması varken bu olanaklı mıdır? Firma sayısı arttıkça bu olanak doğabilir. Ancak Amerika Genel Muhasebe Ofisi tarafından yapılan bir çalışmaya göre bu pek kolay gözükmemektedir. Zira ikinci derecedeki muhasebe firmaları

(1) The Economist, 18-24 Ekim 2003, S. 14, 75.

2004 makro ekonomik politikaları

2004 yılı programıyla uygulanacak makro ekonomik politikalar belirlendi. Makro ekonomik hedefler doğrultusunda belirlenen politikaların temelini kamu maliyesi ve vergi politikası oluşturuyor.

Vergi politikası; vergi politikasının temel hedefleri; daha adil, iyi işleyen, etkin bir vergi sistemi oluşturulması ve kamu finansmanı için ihtiyaç duyulan kaynakların sağlanması olarak belirlendi.

Vergi idaresinin uygulama, izleme, denetleme fonksiyonlarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla gelir idaresi yeniden yapılandırılacak.

Verginin tabana yayılması ve kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasına yönelik olarak başlatılan çalışmalara devam edilecek. Bu amaçla, vergi denetiminin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır, vergi kimlik numarası yaygınlaştırılacaktır. Vergi denetiminde ve tahsilatında teknolojik olanaklardan mümkün olduğu kadar yararlanılacak ve mükelleflerin iş ve işlemlerini kolaylaştıracak uygu-

lamalara devam edilecek. Bu kapsamda, Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP) yaygınlaştırılacaktır.

Vergi politikaları belirlenirken reel sektörün teşvikine ve bölgeler arası kalkınmışlık farklarının giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır; bu amaçla, enflasyon muhasebesi sistemine geçilecek ve geri kalmış bölgelerde yeni yatırımlar ve istihdam teşvik edilecek.

Kamu mali yönetimi

Kamu mali yönetiminde etkinliği, şeffaflığı artırmak, hesap verilebilirliği ve verilerin daha güvenilir ve analize uygun tutulmasını sağlamak amacıyla yapısal düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda; analitik bütçe sınıflandırması uygulamasına 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren genel bütçeye dahil idareler ile katma bütçeli idarelerde geçilecek, tahakkuk esaslı muhasebe sistemi-

ne ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacak, performans esaslı bütçeleme çalışmalarına stratejik planlama anlayışı doğrultusunda devam edilecek.

Fon bütçelerinin TBMM tarafından onaylanmasına, hesaplarının dış denetime tabi olmasına ve hesaplarının konsolide bazda konsolide bütçe hesaplarıyla birlikte aylık raporlanmasına olanak verecek gerekli hukuki ve idari düzenlemeler gerçekleştirilecek.

Döner sermayeli işletmelerin gelir, gider ve işleyişine ilişkin temel esaslar çerçeve bir kanunla düzenlenecek.

KİT'ler

KİT'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla mal ve hizmet fiyatları gerçekçi olarak tespit edilecek, cari giderlerde azami oranda tasarruf sağlanacak ve zarar eden birimler tasfiye edile-

cek. KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirler alınacak. KİT faaliyetleri etkin bir performans denetim sistemiyle üçer aylık dönemlerde izlenecek.

KİT'lerin piyasa şartlarına uyum sağlamaları için hukuki, ekonomik ve teknik alt yapı çalışmalarına devam edilecek. Özelleştirme amaçlarına ulaşmak için rekabetçi sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin başta halka arz yöntemiyle olmak üzere kısa sürede özel sektöre devredilmesi sağlanacak. Rekabeti sağlamanın zor olduğu iletişim ve enerji gibi sektörler ile tütün ve şeker gibi ürün piyasalarında, tüketici hak ve çıkarlarını korumak ve rekabeti tesis etmek başta olmak üzere gerekli yapısal ve kurumsal düzenlemelere devam edilecek.

Enerji projeleri gözden geçirilecek

Enerji sektöründe rekabeti engelleyici hükümler içeren projeler, bunların maliyetleri ve Hazine'nin bunlara ilişkin muhtemel yükümlülükleri yeniden gözden geçirilecek.

Yerel yönetimlere yetki devri

Merkezi idarenin görev ve yetkileri tek tek belirlenecek, bunun dışında kalan tüm görev ve yetkiler, genellik ilkesi çerçevesinde, mahalli idarelere bırakılacak.

Belediyelerin öz gelirlerini artırıcı düzenlemeler yapılacak. Bazı mahalli nitelikli vergilerin oranlarını, belirli limitler içinde

belirleme yetkisi belediyelere verilecek.

Sosyal güvenlik

Sosyal güvenlik kuruluşlarında aktüeryal yapıyı bozan prim karşılığı olmayan ödemeler kaldırılarak kuruluşların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması sağlanacak.

Bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağı içinde yönetimi ve işletilmesi farklı esaslara bağlı olan kısa vadeli sigorta programları ile uzun vadeli sigorta programları birbirinden ayrılacak.

e-Devlet çalışmaları kapsamında sosyal güvenlik bilgi sistemi; vatandaşlık numarası, vergi numarası gibi diğer bilgi sistemleriyle uyumlu çalışacak şekilde tasarlanacak, böylece sistem içindeki kaçakların ve mükerreliklerin önüne geçilecek.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman dengelerinin bozulmasının temel nedenleri arasında yer alan ve bu kuruluşların asli fonksiyonlarını yerine getirmesini engelleyen sağlık hizmetleri, sigorta kuruluşlarının bünyesinden alınarak genel sağlık sigortası kapsamında birleştirilecek.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışındaki faaliyetlerinin tasfiye edilmesi sağlanacak.

Yatırımlar

2004 yılında, kalkınmada öncelikli yörelerin kalkınmasına hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal

alt yapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilecek.

2004 yılında ayrıca, devam eden projelerden 2004 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak, uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış, Yatırım Programında yer alıp dış finansmanı sağlanarak onaylanmış ve önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış, başlatılmış bulunan diğer projelerde bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere, afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı ile uyumlu bilgi ve iletişim teknolojisi projelerine öncelik verilecek. Zorunlu hallerde gündeme gelebilecek yeni projelerin belirlenmesinde, kamu proje stokunun optimum düzeyde tutulması gereği de göz önünde bulundurularak azami ölçüde seçici davranılacak, ekonomiye kısa sürede kazandırılacak, sağlıklı yapılabirlik etütlerine dayanan, yapılabirlik stratejik öneme sahip projelere yönelmesi esas olacak.

Yatırım programlarının rasyonelleştirilmesi çalışmalarında esas alınan önceliklendirme ve ilkeler 2004 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında da sürdürülecek.

Alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında, kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraftan

yeni finansman modelleri geliştirilirken diğer taraftan Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerin uygulaması etkin hale getirilecek.

Para politikası

Merkez Bankası, 2004 yıl sonu için yüzde 12 enflasyon hedefi ile tutarlı olmak üzere kısa dönem faiz oranlarını daha etkin şekilde kullanmaya, doğrudan enflasyon hedeflemesine geçilinceye kadar para tabanını para politikasının nominal çıpası olarak kullanmaya devam edecek.

2004 yılında dalgalı kur rejimi uygulaması sürdürülecek ve Merkez Bankası döviz piyasasında yaşanan spekülasyon nitelikli aşırı dalgalanmalara müdahale etmeye devam edecek.

Finansal hizmetlerde çeşitliliğin artırılmasına ve sektörün aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik olarak 2003 yılında başlatılan çalışmalara devam edilecek.

Banka bilançolarının şeffaflaştırılarak mevcut hareketlerin daha iyi izlenebilmesi ve sektörde suistimallerin önlenmesi için bilgi teknolojileri geliştirilecek.

Tasarruf mevduatında var olan tam güvence, 4 Temmuz 2004 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 50 milyar TL ile sınırlandırılacak.

Özel finans kurumlarının mali sistem içindeki etkinliğinin ve denetimlerinin artırılması yönünde başlatılan çalışmalar sürdürülecek.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devralınan bankaların sahiplerinden, mevzuattaki boşluklar nedeniyle sınırlı şekilde yapılan alacak tahsilatının artırılması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılmasına devam edilecek.

TMSF'ye devredilen alacakların tahsilatının hızlandırılması ve Fon bünyesindeki gayrimenkul ve iştiraklerin süratle satılması için performans kriterleri geliştirilecek.

Kamu bankalarının özelleştirilmesine yönelik olarak başlatılan strateji belirleme faaliyetleri devam etmekte olup, 2004 yılında bu faaliyetler doğrultusunda özelleştirme çalışmaları sürdürülecek.

2004 yılında sermaye piyasalarında etkinliği ve şeffaflığı sağlamak amacıyla; borsaların kar amaçlı anonim şirketlere dönüşütürülerek yeniden yapılandırılması, KOBİ menkul kıymetleri için ikinci el piyasalar oluşturulması, takasbank bünyesinde halen faaliyet gösteren borsa para piyasasının yapılandırılması, İstanbul Altın Borsası bünyesinde bir efektif piyasası oluşturulması, aracılık faaliyetlerinde uygulanan asgari komisyon oranlarının serbestleştirilmesi gibi politika ve tedbirlerin uygulanması hedeflenmekte.

İhracat

KOBİ'lerin uluslararası alanda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslararası pazar-

lama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerinin giderilmesi amacıyla desteklenmelerine devam edilecek.

Türk ürünlerinin özellikle ihracat pazarlarımızda markalaşması yönünde gerekli girişimlere devam edilecektir. Bu çerçevede, firmaların fuarlara iştirak etmeleri teşvik edilerek yurt dışında mağazacılık faaliyetlerinde bulunmaları yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Sınır ticaret merkezlerinin kuruluş hedefine yönelik olarak faaliyet göstermesi yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2005 yılında kotaların kalkması sonucunda uluslararası alanda oluşacak ticaret ortamına ülkenin uyum sağlaması yönünde gerekli çalışmalara devam edilecek. 2005 yılında yaşanması muhtemel riskler sektörel bazda değerlendirilerek, alınması gereken önlemler konusunda çalışmalar yapılacaktır. Dahilde işleme rejiminin Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarına devam edilecek. Baval ticaretinin düzen altına alınabilmesi ve istikrarlı bir artışın sağlanabilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecek.

Serbest bölgeler konusunda geleceğe dönük temel politika, mevcut serbest bölgelerin alt ve üst yapıları ile hizmet kalitelerinin yükseltilmesi, yüksek teknoloji ürünlerin üretimi ve arge alanındaki faaliyetlerin desteklenmesi olacaktır.

Hazinenin yeni batağı enerjii

Elektrik enerjisi alanında sürdürülen yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devirleri Hazinenin hortumlanmasına dönüştü. Yapılan denetimlerde çok sayıda usulsüzlük ve kamuyu zarara uğratacak işlem yapıldığı ortaya çıkarıldı. Sağlanan imtiyazlarla 20 yıllık yap-işlet-devret sözleşmesi yapan işletmeler bir yılda öz kaynaklarını geri aldılar.

Elektrik enerjisi alanında sürdürülen yap-işlet-devret (YİD), yap-işlet (Yİ) ve işletme hakkı devirleri (İHD) kamuyu zarara uğratan yeni bir bataklığa dönüştü. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından yapılan denetimler, çok sayıda usulsüzlük, yanlış uygulama ve bilinçli olarak kamuyu zarara uğratacak abartılı ve gereksiz projelerin gerçekleşmesine izin verildiğini ortaya çıkardı.

Gerçekçi arz-talep öngörülerine dayanmayan YİD ve Yİ uygulamalarından ötürü, elektrik enerjisi arzı, talebin çok üzerinde gerçekleşti. Kamu santrallerindeki üretim düşürülerek, alım

güvenceli üretimin alınması sağlandı. Kamuya ait Afşin-Elbistan termik santralinin en yüksek üretim değeri 7,7 milyar kWh iken, YİD ve Yİ santrallerinden elektrik alınabilmesi için 2002 yılında üretimi 2,6 milyar kWh düşürüldü. 2002 yılı itibariyle üretim gideri çok düşük olan kamunun elindeki termik santrallerde üretim yüzde 11 oranında azaltıldı. Kamunun elindeki üretim tesislerinde bir önceki yıla göre yüzde 19,6 oranında az elektrik ürettiği saptandı. Kamunun üretimi düşürülerek özel sektörden elektrik alınması sağlandığı saptamasına raporda yer verildi.

Raporda, 2008'e kadar zorunlu

üretim, toplam talebin büyük bölümünü karşılayacağı, 2003 ve 2004 yılları içinde, zorunlu üretimin tümünü teslim alabilmek için, kamu santrallerindeki üretimin 2001 ve 2002 yıllarındakinden daha fazla düşürülmek zorunda kalınacağı görüşü yer aldı.

Doğal gaz alım anlaşmalarının dayandırıldığı talep tahminlerinin gerçekçi olmadığı, talep içinde en büyük paya sahip elektrik sektörü rakamlarının yüksek gösterildiği ve revizyonlar ile; 2000 yılı arzı 19,2'den 15,2'ye; 2001 arzı 27,2'den 20,7'ye; 2002 yılı arzı 37,2'den 27,7 milyar m3'e, asgari alımlar ise; aynı yıllar için sırasıyla 16,8'den 13,3'e; 23,7'den 16,8'e

ve 28'den 15,2 milyar m3 e indirilmiştir.

Gaz fazlası, -yapılan revizyonlara rağmen- 2004'ten sonra daha yüksek miktarlara ulaşmaktadır. 2007 yılında sözleşmeye bağlanmış alım miktarı 52,9 milyar m3 iken, bütün yüksek değerlendirmelere rağmen talep 43,2 milyar m3 te kalmakta ve böylece 9,7 milyar m3 doğal gaz arz fazlası ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde, 2010 yılındaki fazlalığın 17,1 milyar m3 e, 2011 yılında 18,3 milyar m3 e erişeceği görülmektedir. 2003-2020 yılları arasında toplam talebin yüzde 340 oranında artacağı; konut sektöründe yüzde 317, elektrik enerjisi sektöründe yüzde 291, sanayi sektöründe ise yüzde 653 oranında artış gerçekleşeceği öngörülmektedir. İmzalanmış anlaşmalar ise, bu abartılı tahminlerin bile üzerindedir. 1994 yılında 2010 yılı için 7,2 milyar m3 doğal gaz bağlanmışken, 1996 yılında 20,7 milyar m3, 1999 yılında 56,9 milyar m3, 2001 yılında 63,5 milyar m3 doğal gaz alım bağlantısı yapılmıştır.

Devlet Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan raporun genel değerlendirme bölümünde özetle şu saptama ve görüşlere yer verildi;

2002 yılı sonu itibariyle elektrik enerjisi kurulu gücümüz 31.758 MW'a, üretimimiz ise 129 milyar kWh'ye ulaşmış bulunmaktadır. 2003 yılı içinde hizmete

girmiş ve girecek olan yap işlet santralleri ile kurulu gücümüz 37.568 MW olacaktır. Üretim; 161 termik, 135 hidrolik ve 2 rüzgâr kaynaklı tesiste gerçekleştirilmektedir. Kurulu gücün yüzde 26,33'ü doğal gaz, yüzde 23,43'ü kömür, yüzde 10,26'sı fuel-oil kaynaklıdır. Kurulu güç içindeki termik kaynaklar toplamı yüzde 61,3'tür. 2003 yılı içinde hizmete girmiş ve girecek olan 4 doğal gaz santralinin katılımıyla doğal gaz kurulu gücünün toplamdaki payı yüzde 35,6'ya ulaşacaktır. Hidrolik kurulu güç oranı ise yüzde 38,5'dir.

Bu kurulu güç yapısı ile gerçekleştirilen üretimin yüzde 40'ı doğal gaz, yüzde 24,9'u kömür, yüzde 7,64'ü fuel-oil kaynaklıdır. Hidrolik kaynaklı üretim oranı ise yüzde 26,1'dir. 2003 yılı içinde hizmete girecek doğal gaz santralleri ile doğal gaza dayalı elektrik enerjisi üretim oranı yüzde 53,6'ya ulaşacaktır. Avrupa Birliği ülkelerinde üretilen elektrik enerjisi yüzde 34,3 nükleer, yüzde 25,7 kömür, yüzde 17,9 doğal gaz ve yüzde 13,4 hidrolik kaynaklıdır.

Enerjide kaynak çeşitlendirmesi gerekli olmakla birlikte, ağırlıklıla doğal gaza dayanan bir üretim biçimine yönelmesi; hem enerji maliyetlerini, hem de dışa bağımlılığı artırmıştır.

Dışa bağımlılıkta da Rusya Federasyonu öne çıkmaktadır. 2000 yılındaki toplam doğal gaz ithalatının yüzde 67,31'i, 2002

de yüzde 66,38'i bu ülkeden yapılmıştır. Boru hatlarıyla taşınan doğal gazın yüzde 95'i bu kaynaktan sağlanmaktadır. Bu durum, stratejik arz güvenliği açısından sakıncalar yaratabilecek niteliktedir.

Türkiye, kişi başına 1.912 kWh ile Avrupa'nın (AB) en az elektrik tüketilen ülkesi olmasına rağmen, yakın yıllara kadar sürekli olarak elektrik enerjisi açığı sorununu ile karşı karşıya kalmıştır. Son yıllarda açığın giderilmesi için girişilen çeşitli üretim yöntemleri ise ciddi bir planlama sürecinden geçirilmemiş, bunun sonucunda bu kez de 2008-2010 yıllarına kadar elektrik enerjisi fazlası sorunu ortaya çıkmıştır.

Enerji planlamasında kullanılan arz-talep tahmin modelleri, doğru olmayan verilerle doğal gaz santralleri lehine yanıltılmış; üretim değerleri bakımından da gerçek gereksinimlerin üzerinde sonuçlar elde edilmiştir. Yatırım gerçekleştirmeleri ise çoğu zaman bu öngörülerin bile üzerinde olmuştur.

Elektrik enerjisi üretiminde doğal gaza dayalı ve alım güvenceli sözleşmelerin çokluğu yüzünden, alınmamış enerji için bedel ödemek durumunda kalınmaması için kamu elindeki termik santrallerin üretimleri düşürülmeye başlanmıştır. 2000 yılından itibaren hızlanan bu süreç, 2001 ve 2002 yıllarında dikkat çekici boyutlara varmıştır. Buna rağmen, günümüzde zorunlu

üretimin toplam talebi karşılama oranı yüzde 90'ların altına düşmemiştir.

EÜAŞ üretim kapasitesinin büyük bölümünün atıl bırakılması, bu kuruma yakıt sağlayan Türkiye Kömür İşletmeleri ve Türkiye Taşkömürü kurumlarının mali yapısında da bozulmalara yol açmaktadır.

Enerji fazlası, yeni oluşturulmaya çalışılan serbest enerji piyasasının işleyişini de olumsuz biçimde etkilemektedir. Piyasada görünür gelecek için ciddi bir arz fazlası varken ve üretimin büyük bölümü alım güvenceli sözleşmelerden sağlanırken, serbest piyasadan söz etmenin olanağı bulunmamaktadır.

Doğal gazı dayalı elektrik enerjisi santrallerinin toplam kurulu güç içindeki ağırlığı nedeniyle doğal gazın yeterli miktarda ve düzenli biçimde sağlanması gere-

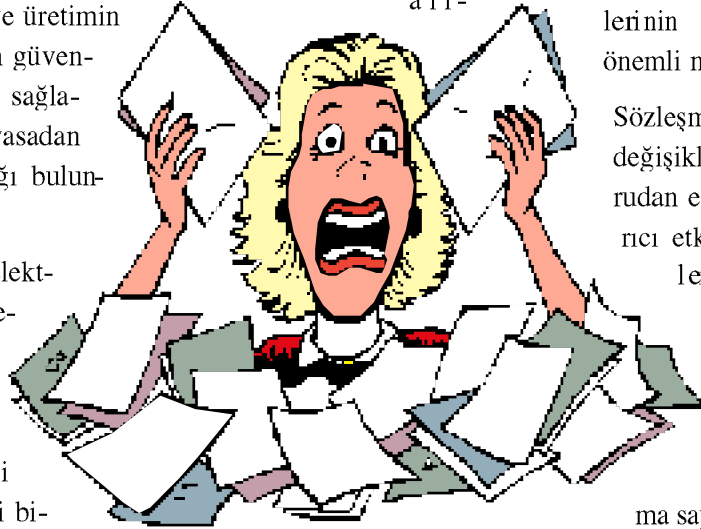
kir. Ne var ki, elektrik enerjisi üretimindeki plânsız uygulama alışkanlıkları doğal gaz alanında da kendini göstermiş ve ciddi bir doğal gaz fazlası sorunu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Hem üretim girdilerinin sağlanmasında (BOTAŞ), hem elektrik iletim ve dağıtımında kamu tekel olduğundan, bu kamu kuruluşları ile görevli şirketler arasında uzun süreli üretim girdisi sağlama, ürün satın alma anlaş-

maları imzalanmıştır. Projelerin finansmanını kolaylaştırmak ve modele çekicilik kazandırmak için kamu kurumlarının bu yükümlülüklerine ve sözleşmelerin feshini gerektiren durumlarda karşılanmamış yükümlülükler Hazine güvenceleri verilmiş, yatırımcıların hiçbir işletme riskiyle karşılaşmaksızın üretim yapabilmeleri sağlanmıştır.

Yap-işlet-devret projeleri, Yönetmeliğe aykırı, özensiz ve yüzeysel biçimde hazırlanmış yapılabirlik raporları esas

a l ı -



n a -

rak uygun bulunmuştur. Bazı projelerde yapılabirlik raporu ise hiç alınmamıştır. Mevcut yapılabirlik raporları projeyi değerlendirmek için gerekli bilgileri içermemektedir. Bakanlık, verilmeyen raporları şirketlerden istemediği gibi, eksik bilgi içeren raporları da kontrol etmemiştir.

Enerji birim fiyatının ana öğelerinden birini oluşturan yatırım tutarları konusunda, hemen bü-

tün uygulamalarda şirketlerin bildirimlerine itibar edilmiş, bunların doğruluğu araştırılmamıştır. Bakanlık, kendi yaptığı çalışmalarda birim yatırım maliyeti ile şirketlerin sunduğu maliyeti karşılaştırıp aradaki farkı bile belirlememiştir. Bazı projelerde yatırım tutarları şirketler tarafından hiç bildirilmemiş; buna rağmen, nasıl saptandığı belirsiz enerji fiyat teklifleri, Bakanlıkça kabul edilerek sözleşmeler imzalanmıştır. Gerçek miktarının üzerinde bildirilen yatırım tutarları, elektrik tarifelerinin yüksek olmasının en önemli nedenini oluşturmuştur.

Sözleşmeler sonradan defalarca değişikliklere uğramıştır. Doğrudan enerji birim fiyatını artırıcı etki yapan bu değişikliklerle; projelerin toplam yatırım tutarları artırılmış, elektrik satış tarifeleri yükseltilmiş, işletme süreleri uzatılmış; devreye alma sayısında, erken üretim ve fazla üretim kurallarında, her zaman idarenin zararına, şirketlerin yararına düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Üretim maliyetini azaltıcı etkisi olan düzenlemeler, vergi yükündeki azalmalar, fiyatlara yansıtılmamıştır.

Devlet denetleme Kurulu denetçileri raporda belirtilen usulsüzlükler hakkında ilgililerin huku-ki ve cezai sorumluluklarının Başbakanlıkça değerlendirilmesi ve haklarında yasal işlem yapılmasını talep etti.

Yoksulların başkaldırısı Cancun

Dünya Ticaret Örgütü'nün Cancun toplantısı geliştirmekte olan ülkelerin başkaldırısına sahne oldu. Gelişmiş ülkelerin tarım sektörüne sağladıkları teşviklerle, geliştirmekte olan ülke ekonomilerine büyük darbe vurduğu görüşünde birleşen ülkeler, haklı eleştirileriyle Cancun'da yeni bir sayfa açtılar.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Cancun toplantısını, "Cancun'daki tıkanma üzerine çeşitlemeler" başlıklı bir çalışmayla Prof. Dr. Korkut Borotav, tarafından değerlendirildi. Borotav, "DTÖ'nün kuruluşuna damgasını vuran "yapısal hata" (yani "bir üye, bir oy" ilkesi), böylece, "zenginler klübü"nün bu uluslararası kuruluşun çalışmalarına egemen olmasını önlemiş görülmektedir." tesbitinde bulundu.

Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu'nun internet sitesinde de (www.bagimsizsosyalbilimciler.org) yayınlanan Borotav'ın

çalışmasında Cancun toplantısına ilişkin özetle şu görüşlere yer verildi; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), belki de bir "gaflet" sonunda, "demokratik" bir yapı içinde kuruldu. Bu yeni uluslararası örgütün en üst organı olan Bakanlar Konferansı'nda kararlar, (kararın niteliğine göre) ya oydaşma ("consensus"), ya üçte iki veya yarıyı aşan oyçokluğu ile alınır ve şu anda 146'yı bulmuş olan üyelere her birinin bir oyu vardır. Böylelikle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki gibi sadece seçkin ülkelere bahsedilmiş veto hakkı yoktur ve Dünya Bankası (DB) ve IMF'de olduğu gibi "hisse-

darların sermaye payları" oranında ağırlıklandırılmış bir karar alma mekanizması yoktur. Bu özelliğin DTÖ'nün zengin azınlığı için Bakanlar Konferanslarında yarattığı güçlükler, 1997 Singapur toplantısının sonuna kadar AB ve ABD heyetleri tarafından uygulanan çeşitli tehdit ve ödün öğeleri ile aşılmaya çalışıldı. Amerikalı ve Avrupalı uzmanlar ve diplomatlar, "yeşil oda toplantıları" diye anılan küçük ve yoğun kulis çalışmaları sonunda ve "böl ve yönet" yöntemi sayesinde Üçüncü Dünya hükümetlerinin temsilcilerini kendi çizgilerine getirmeyi başarabildiler. Singapur toplantısı, böyle-

ce, DTÖ'nün müzakere gündemini (yatırımlar, rekabet ve devlet ihaleleri gibi) ticaret dışı konulara taşıma kararını aldı.

1997-1998 Asya krizi az gelişmiş ülkelerin birçoğunu küreselleşme büyüsünden kurtaran bir katkı yaptı. Bunu izleyen ilk Bakanlar Konferansı 1999'da Seattle'da gerçekleşti. Seattle'da Kuzey Amerika sendikaları ile çoğunlukla Batı kökenli devlet-dışı kuruluşlar, farklı gerekçelerle de olsa, küreselleşme karşısı muhalefetlerini sokaklara yansıttılar. Sokaktan güç alan, gözleri açılmaya başlayan ve DTÖ çalışmalarını bloke edebileceklerinin farkına varan Asyalı, Latin Amerikalı, Afrikalı temsilciler, Konferansın sonuçsuz dağılmasını sağladılar.

Bir sonraki Bakanlar Konferansı, "sokak etkeni"nin devre-dışı kaldığı Doha'da yapıldı. Yoksul, az gelişmiş ülkelere "bir parmak bal" çalınarak, Doha sonrasındaki müzakere gündemi "kalkınma round'u" diye adlandırıldı; tüm konularda kalkınma önceliklerinin dikkate alınacağına ilişkin bir taahhütte bulunuldu. Bu gevşek taahhüt karşılığında ABD/AB bloku, Singapur gündeminin belirlediği "yeni ko-

nular"ın, bir sonraki Konferans yeri olarak belirlenen Meksika/Cancun'da karara bağlanması gibi stratejik bir kazanım elde etti.

Ne var ki, Meksika'da "sokak", bir kez daha Konferansı kuşattı. Başta Meksikalılar, Güney ve K u z e y



Amerika'dan gelen küreselleşme karşıtları, Afrika'dan, Asya'dan, Latin Amerika'dan gelen Üçüncü Dünya temsilcilerine moral verdiler. Biraz da bu moral sayesinde, Konferans başlar başlamaz, dünyanın en yoksul coğrafyalarından birinden, Batı Afrika'dan gelen dört "gariban"

ülkenin temsilcileri, özellikle ABD'ne dönük bir çağrıda bulundular. Özetle ve mealen şunları söylediler: "Sizlerin dış ticaret doktrinimize göre Batı Afrika, pamuk ticaretinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ne var ki, ABD'ndeki 25000 pamuk çiftçisine 4 milyar dolara yakın sübvansiyon veriyorsunuz. Bu sübvansiyonlar sayesinde aslında pamuk ihraç etmemesi gereken bu çiftçiler, dünya piyasalarına pamuğu bizim maliyetlerimizin altında satıyorlar. Batı Afrika'da

pamuktan geçimini sağlayan 10 milyon insan, bu yüzden yoksulluğa mahkûm kalıyor. 2006'ya kadar pamuğa dönük tüm

sübvansiyonlarınızı kaldırm ve bu arada pamuk fiyatlarındaki düşmeden dolayı bizim uğradığımız zararları tazmin edin. Bunları kabul etmezseniz, Konferansın diğer ve yeni konularda alacağı her karara karşı çıkacağız."

Pamuk üzerindeki bu beklenmedik karşı çıkışa ek olarak, tarım konusunda ABD ve AB'nin hazırladığı karar tasarısı, gelişmekte olan ülkelerin Brezilya, Çin, Güney Afrika, Hindistan, Meksika ve Tayland gibi prestijli üyelerini içeren bir grubu tarafından reddedildi. Tarımda bir ilerleme sağlanmadıkça, Konferansın diğer gündem maddelerine geçişe karşı (DTÖ'nün "demokratik"

yapısı sayesinde) etkili bir direnme gerçekleşti. Ve Cancun Konferansı, esas itibarıyla tarım politikalarındaki anlaşmazlık nedeniyle, bir sonuç belgesi çıkarmadan, başarısızlıkla son buldu.

DTÖ'nün kuruluşuna damgasını vuran "yapısal hata" (yani "bir üye, bir oy" ilkesi), böylece, "zenginler klübü"nün bu uluslararası kuruluşun çalışmalarına egemen olmasını önlemiş görünmektedir. GATT Uruguay müzakerelerinin sonuçlanarak DTÖ'nün kuruluş kararının alındığı 1994'te, küreselleşme karşıtı hareketlerin sokaklara hükmedecek bir kitleselliğe ulaşabileceği; üçüncü dünyadan gelen resmi heyetlerin de neo-liberal doktrinlerin büyüştünden bu kadar çabuk kurtulabilecekleri öngörülememişti.

Borotav, çalışmasında Cancun'daki "tıkanma"nın somut vesilesi DTÖ'nün tarım anlaşmasının ana öğelerinin ve ilerleme gündeminin az gelişmiş ülkelerde yarattığı rahatsızlıklar olduğunu ve bu nedenle Washington ve Brüksel'in tarıma dönük politikalar üzerindeki reçetelerini biraz daha ayrıntıları ile değerlendirdi.

Prof. Dr. Borotav yeniden bir dönüşüm önerisinde bulunduğu yazısında şu saptamalara yer verdi; Tarımsal ürünler ticareti, gelişmiş ülkelerdeki aşırı destekleme ve çokuluslu şirketlerin güçlü denetimi altında biçimlen-

mektedir. DTÖ kuralları ve IMF/DB reçeteleri bu olguyu dokunulmaz bir veri kabul etmekte; az gelişmiş ülkelerde uzun tarihi deneyimler sonunda oluşturulmuş koruma/destekleme mekanizmalarının etkisizleştirilmesi, giderek tasfiyesini hedeflemektedir. Faal nüfuslarının önemli bir bölümü tarım ile geçinen ülkelerin kimi yöneticileri, bu önerilerin olumsuz etkilerini farketmişler; Cancun'da başarıyla direnmişlerdir. Ancak, DTÖ'deki direnme genel "gidişatı" etkilemiyor. Kurumsal tahribat IMF/DB reçeteleriyle ve AB/ABD ilişkileri içinde sürmektedir. Yıkılan kurumların yeniden inşası güçtür. Bu nedenle, âcil gündem, tutucu bir sloganla "kurumlanmamızı koruyalım" çağrısı ile başlamalıdır.

Daha da önemlisi, sermaye birikiminin hacmi ve sektörel dağılımı üzerinde kamusal denetimi yeni baştan ve yeni biçimlerde oluşturan; yeni baştan planlamaya geçişi hedefleyen ve bölüşüm ilişkilerinde parazit niteliği giderek artmış olan sermayenin egemenliğine son veren bir yeniden inşa programını da gündeme getirmek gerekir. Bu, kurumların koruma çabası ile sınırlı bir savunma stratejisinin de aşılmasını gerektiriyor. Türkiye'de ve az gelişmiş ülkelerin büyük bir bölümünde yönetici kadrolar ve egemen sınıflar, tamamen teslim olmuşlar; savunmacı stratejilerin

gerekliliğini dahi benimseme yeteneğini yitirmişlerdir. Bu, büyük bir kayıptır; zira bağımsızlık sonrası yıllarda, kalkınmacı politikaların egemen olduğu dönemlerde inşa edilmiş, denenmiş, ekonomiyi biçimlendirmiş kurumları tasfiyeye uğramış bir ülkenin yeniden inşa atılımına geçmesi de güçleşmiş olacaktır. Tablo tamamen karanlık değildir. Bugünkü uluslararası güç dengesi içinde dahi, egemen sınıfları ve yönetici kadroları hiç olmazsa bir savunmacı çizginin gereğini gören birkaç ülke çıkmaktadır. DTÖ çalışmalarına baktarsak, Batı Afrika'nın dört "gariban" ülkesi, Hindistan, Brezilya, Arjantin, Güney Afrika, Güney Kore örnek gösterilebilir. Çin'in özel konumunu da ayrıca dikkate almak gerekir.

Savunmacı çizginin ötesine geçen bir yeniden inşa stratejisini gündeme getirmenin ön-kşulu ise, kanımca, her yerde (ve tabii ki Türkiye'de) siyasi iktidarın sınıfsal içeriğinde radikal bir değişimin gerçekleşmesidir.

Kısacası, bir yandan yönetici kadroları ve egemen sınıfları teslimiyet eğilimleri yerine savunmacı çizgiye çekmeyi hedefleyen kısa dönemli; bir yandan da siyasi iktidarların yapısını kökten dönüştürmeyi hedefleyen uzun dönemli mücadeleler önümüzdeki yılların önceliklerini oluşturacaktır.

Çin petrol fiyatlarını da sarstı

Hızla büyüyen Çin Uluslararası petrol piyasasında fiyatları yukarı itiyor. Son yılların parlayan ekonomilerinden Çin, Uluslararası ticarette de önemli değişimler yaratmaya başladı. Özellikle ucuz iş gücü ile birçok piyasanın dengesinin bozulmasına sebep oldu. Bazı ülkelerin dış ticaretini de tehdit etmeye başladı.

Başta ABD, Almanya ve Fransa olmak üzere gelişmiş ülkelerin hemen tümünün ekonomik durgunluk yaşadığı ve işsizlik düzeyinin yükseldiği 2001 ve 2002 yıllarında Çin'in, sırasıyla yüzde 7.3 ve yüzde 8.0 oranında büyüyen reel Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının bu yıl yüzde 7.5 oranında büyümesi bekleniliyor. Bu gelişme hızını sürdürmesi durumunda bu ülkenin fazla uzak olmayan bir gelecekte Amerika'dan sonra dünyada ikinci büyük ekonomik güç durumunu kazanması bekleniliyor.

Çin'in gösterdiği bu hızlı büyümede bu ülkeye yapılan doğrudan dış yatırımların büyük bir

katkısı bulunuyor. Küreselleşmenin yol açtığı yoğun rekabet ortamı çok uluslu şirketleri, üretim maliyetlerini düşürebilmek amacıyla, üretimlerini, işgücü maliyetlerinin çok düşük olduğu bu ülkeye kaydırmaya zorluyor. Bu yıl Çin'e yapılacak doğrudan dış yatırımların tutarının geçen yıl gerçekleşmiş olan 52 milyar Dolar düzeyini yakalaması bekleniliyor. Çin aynı zamanda dış ticaretinde önemli bir ticaret fazlası veriyor. Sadece ABD ile olan ticaretinde yıllık 120 milyar Dolar tutarında ticaret fazlası veren Çin, geçen yıl GSMH'sının yüzde 1.9'u oranında cari işlemler fazlası verdi.

Küreselleşme sürecinde imalat

sanayi sektörlerinin, elemeğinin ucuz olduğu ülkelere yönelmesi olağan bir gelişme olarak kabul ediliyor ve bu durum gelişmiş ülkelerin büyük çok uluslu şirketlerinin yaşayabilirliğini olumlu yönde etkilediği için fazla tepki çekmiyordu. Bu gelişmenin son örneğini, geçtiğimiz günlerde uluslar arası rekabetten bunalarak, üç yıllık bir sürede 20 000 çalışanını işten çıkaracağını ve üretiminin önemli bir bölümünü Çin'e kaydıracağını açıklayan Japon Sony şirketi sergiledi. Ancak süregelen ekonomik yavaşlama ve özellikle gelişmiş ülkelere işsizlik düzeylerinin tırmanması, bunun yanı sıra bilgisayar programcılığı ve danışma hatları gibi hizmet sektörleri üretim-

lerinin de işgücü maliyetlerinin düşük olduğu Hindistan ve yakın zamanlarda da Çin'e yönelmesi, bu günlerde şimşekleri, rekabet gücünü korumak amacıyla ulusal parası Yuanın (Renminbi) değerini Dolarla bağlayarak düşük tutmakta ısrarlı davranan Çin'in üzerine çekmiş bulunuyor.

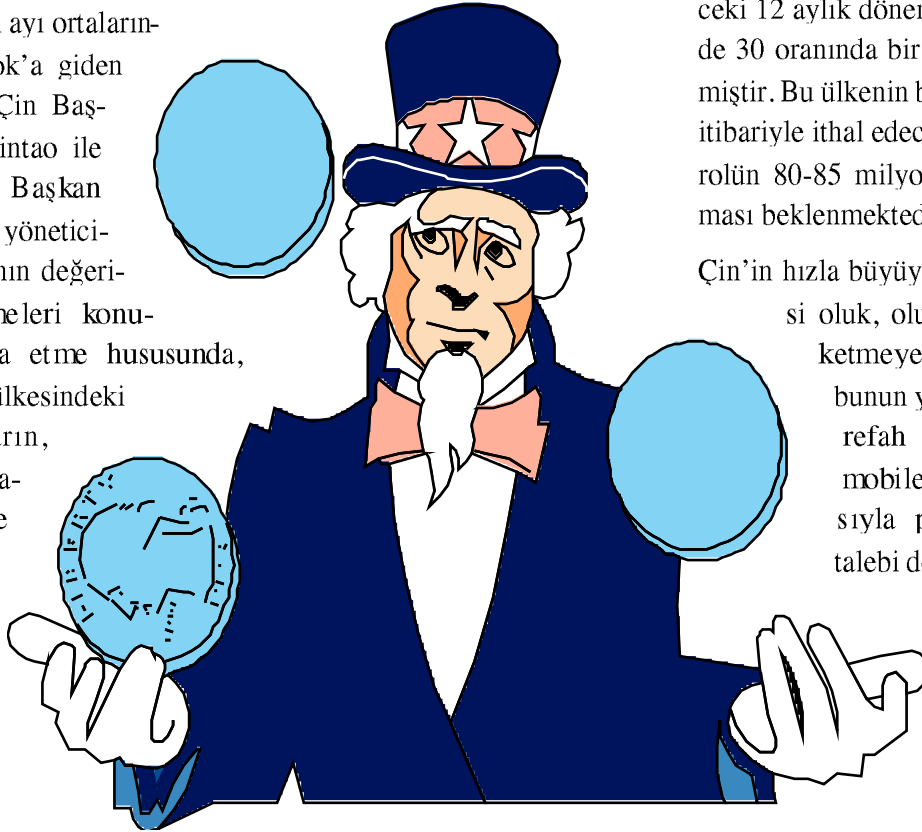
Asya Pasifik Ülkeleri Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (APEC) Zirve Toplantısı nedeniyle Ekim ayı ortalarında Bangkok'a giden ve orada Çin Başkanı Hu Jintao ile görüşen Başkan Bush, Çin yöneticilerini Yuanın değerini düşürmeleri konusunda ikna etme hususunda, üzerinde, ülkesindeki imalatçıların, işçi sendikalarının ve Kongre üyelerinin büyük baskısını hissediyordu.(1)

Çin'deki düşük işgücü maliyetleri ve Yuanın düşük değeri sadece gelişmiş ülkeleri ilgilendirmiyor. Türkiye piyasalarına bakıldığında, kilitten tekstil ürünlerine, oyuncaktan elektronik gereçlere varana kadar hemen tüm imalat

sanayi sektörlerinde Çin mallarının yerli üreticileri ne ölçüde olumsuz etkilediği ve bu ülke aleyhine açılmakta olan antidumping soruşturmalarının nasıl tırmandığı açık biçimde izlenilmektedir.

Çin'deki hızlı büyümenin etkisi bir diğer önemli alanda da kendini açık biçimde hissettirmektedir. Şu anda uluslararası piyasalarda petrol fiyatı, Irak sa-

v a ş 1



önemli nedenlerinden birisi Çin'in yüksek petrol talebidir. Geçtiğimiz Eylül ayında bu ülkenin ham petrol ithalatı bir önceki yılın aynı ayı ithalatına göre yüzde 60 oranında bir artış ile 9.8 milyon metrik tona yükselmiştir. (Türkiye'nin 2002 yılı toplam hampetrol ithalatı 23.7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.) Çin'in Eylül ayı sonu itibariyle son bir yıllık dönemdeki petrol ithalatı bir önceki 12 aylık döneme göre yüzde 30 oranında bir artış göstermiştir. Bu ülkenin bu yılın tümü itibariyle ithal edeceği ham petrolün 80-85 milyon tona ulaşması beklenmektedir.(2)

Çin'in hızla büyüyen ekonomisi oluk, oluk petrol tüketmeye başlamış, bunun yanısıra artan refah düzeyi otomobile ve dolayısıyla petrole olan talebi de belirgin şekilde arttırmaya başlamıştır. Bu yılın ilk 7 aylık döneminde

sırasında yükseldiği düzeylerde, yaklaşık 26 Dolar/varil düzeyinde seyretmektedir ve daha da yükselmesi sürpriz olmayacaktır.

Petrol fiyatlarının bu denli yüksek düzeyde seyretmesinin

bu ülkede iç piyasa için üretilen otomobil sayısı neredeyse iki katı bir artış göstererek 1 milyon adedin üzerine çıkmıştır.

Uluslararası Enerji Ajansı, Çin'in ham petrole olan talebindeki artışın, ülkenin özellikle

güney ve güney-doğusunda kurulu sanayi tesislerinin, üretim artışı ile birlikte elektriğe olan taleplerindeki hızlı büyüme ile tutarlı olduğunu belirtmektedir. Ajansa göre petrol talebi yıl sonuna doğru biraz gevşeyecektir, zira bazı ihtiyaç sahiplerinin, fiyatlarda bir artış olacağı beklentisi ile stok arttırma çabası içinde oldukları tahmin edilmektedir.

Bu yılın başlarında birçokları, 2003 yılında petrol talebinde meydana gelecek artışın yüzde 25'inin Çin'deki talep artışından kaynaklanacağı tahmininde bulunuyorlardı. Şimdi ise 2003 yılında ortaya çıkacak yeni petrol talebinin yaklaşık yarısı Çin tarafından yaratılacak şeklinde bir görüş ağırlık taşıyor.

Son bir yıllık dönemde başlıca sanayileşmiş ülkelerde hüküm süren ekonomik durgunluğa rağmen uluslararası piyasalarda metal, elyaf ve temel gıda ürünleri fiyatlarında da önemli artışlar yaşanmıştır; 21 Ekim 2003 tarihinde sona eren son bir yıllık sürede uluslararası girdi piyasalarında pamuğun fiyatı yüzde 70'e yakın, nikel fiyatı yüzde 60'ın, buğday fiyatı yüzde 50'nin, kurşun fiyatı yüzde 40'ın, soya fasulyesi ve bakırın fiyatları yüzde 30'un üstünde

artış kaydetmişlerdir. Bu dönemde taşımacılık maliyetleri ise dört misli bir artış göstermiş olup şu anda yük taşımacılığı yapan gemiler tam kapasite düzeyinde çalışmaktadırlar.(3)

Bir çok ekonomi analisti petrol fiyatlarındaki yükselme eğiliminin yanısıra temel emtia fiyatlarındaki artışta da Çin'in hızla genişleyen ekonomisinin ve iç pazar hacminin önemli etkide bulunduğu görüşünü ileri sürüyorlar. Bazıları girdi fiyatlarındaki bu hızlı yükselişin dünya genelinde enflasyon oranını arttırıcı bir etkide bulunacağını savunurken bir diğer grup, Çin'in diğer ülkelere göre daha düşük maliyetlerle üretim yapma olanağına sahip olduğunu ve bu nedenle temel girdi ve taşıma maliyetlerindeki artışın bu şekilde abzorbe edilebileceği görüşünü ileri sürüyorlar.

Petrol fiyatlarındaki yükselme eğiliminin arkasında yatan tek faktör Çin değil, ABD de stratejik petrol rezervlerini arttırma çabası içinde. ABD ağustos ayı boyunca her gün stratejik rezervlerine 174 000 varil ilavede bulundu. Diğer taraftan Hindistan da önemli bir petrol ithalatçısı olarak devreye giriyor, buna karşılık şu anda Irak'ın petrol ihracatı bahardaki savaştan

önce gerçekleştirilenin yaklaşık yarısı düzeyinde. Petrol fiyatları alanında mevcut tabloyu karartan bir diğer gelişme de, Petrol Üreten ve İhraç Eden Ülkeler Örgütü OPEC'in 24 Eylül tarihinde, 1 Kasım tarihinden itibaren günlük petrol üretimini 900 000 varil kısma kararı alması. OPEC yetkilileri bu kararın, Irak'ın artacak petrol ihracatının fiyatları üzerinde olacak olası etkisini gidermek amacıyla alındığını ifade ediyorlar. Futures (geleceğe dönük işlem) piyasalarında yatırım fonları tarafından yapılan spekülasyonların da petrol fiyatları üzerinde arttırıcı bir etki yaratmış olduğu da ileri sürülen görüşler arasında yer alıyor.

Şurası bir gerçek ki, Çin'in petrole olan talebinin hızlı bir büyüme göstermesi, petrol fiyatının, OPEC'in Eylül ayında üretimi kısma kararı aldığı anda tahmin etmekte olduğu rakamların üzerine tırmanmasında önemli bir unsur niteliği taşıyor. 21 Ekim tarihi itibarıyla uluslararası piyasalarda petrol fiyatı 7 günlük bir süre boyunca sürekli, OPEC'in tavan fiyat olarak kabul ettiği 28 Dolar/varil düzeyinin üzerinde seyrediyordu.(2)

(1) The Economist, Ekim, 25-31, S. 75.

(2) Wall Street Journal Europe, Ekim 22, 2003, S. M 1.

(3) Financial Times, 27 Ekim, S.16.

Enflasyonda düşüş trendi sürüyor

Ekim ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,6 düşüş gerçekleştirirken, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 11,3, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 16,1 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 28,5 artış gerçekleştirdi. Ekim ayındaki TEFE'deki yüzde 0,6'lık artışın; yüzde 1,9'u tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektörü genel indeksinden, yüzde 0,3'ü imalat sanayi sektörü genel indeksinden, yüzde 0,1' elektrik, gaz ve su sektörü genel indeksinden ve madencilik ve taşocakçılığı sektörü genel indeksinde ise yüzde 2,4 oranında düşüş gerçekleşti.

Ekim ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 1,4, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 15,5, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 20,8 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 27,4 artış gerçekleştirdi. Bu artışın ana harcama grupları itibariyle dağılımına baktığımızda; en fazla artış yüzde 4,3 ile giyim ve ayakkabı grubunda, yüzde 1,9 ile gıda ve tütün grubunda, yüzde 1,4 ile konut grubunda, yüzde 0,4 ile ev eşyası grubunda, yüzde 0,7 ile eğlence ve kültür grubunda gerçekleşti.

TEFE	EKİM 2003	EKİM 2002
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,6	3,1
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	11,3	25,5
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	16,1	36,1
(01.11.2002-31.10.2003) - (01.11.2001-31.10.2002) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	28,5	59,0

TÜFE	EKİM 2003	EKİM 2002
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	1,4	3,3
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	15,5	24,0
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	20,8	33,4
(01.11.2002-31.10.2003) - (01.11.2001-31.10.2002) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	27,4	51,2

		2003										2002	
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir önceki aya göre değişim	5,6	3,1	3,2	1,8	-0,6	-1,9	-0,5	-0,2	0,3	0,6	1,6	2,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	5,6	8,9	12,4	14,4	13,7	11,5	10,9	10,7	10,7	11,3	27,5	30,8
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	2,6	2,3	3,1	2,1	1,6	-0,2	-0,4	0,2	1,9	1,4	2,9	1,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,9	8,2	10,4	12,2	12,0	11,6	11,7	13,8	15,5	27,7	29,7

Dünya ekonomisi

Euro bölgesi 2004'den umutlu

Dünyanın çeşitli bölgelerinde ekonomik aktivitelerde artış yaşanmaya başladı. Euro bölgesi ülkeleri 2004 yılında ekonomik canlılık bekliyor. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'de gözlemlenen olumlu göstergeler, yüksek bütçe açığı nedeniyle gölgelendi.

Amerika Birleşik Devletleri, Ekim 2002 ve Eylül 2003 dönemini kapsayan 11 aylık bütçe açığının 374 milyar 220 milyon dolar olduğunu açıkladı. Bütçe açığının büyüme eğilimini sürdürdüğü ve gelecek yıl 500 milyar dolara yükselebileceği açıklandı.

Irak ve Afganistan operasyonları sonrasında savunma harcamaları artan ABD'nin 87 milyar dolarlık ek bütçe paketi Temsilciler Meclisi ve Senato'dan geçti.

Para piyasalarında yaşanan ha-

reketlilikten dolayı ABD yönetimini güçlü doları desteklediklerini açıklarken, ABD'nin eski Hazine Bakanı Rubin, doları kasıtlı olarak zayıflatmanın dolar cinsinden yatırımlara olan talebi düşürerek borçlanma faizlerini yükselteceğini açıkladı.

Euro bölgesinde ekonomik göstergeler gelecek için umut vermeye başladı. Dubai'deki ekonomi zirvesinde bu konu hakkında konuşan Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyesi Ernst Welteke, Euro bölgesinin toparlanma sürecine girdiğini

belirterek, ticaretin önündeki engellerin de kaldırılmasıyla döviz kurlarındaki dengesizliklerin engellenebileceğinin altını çizdi.

Avrupa Merkez Bankası yönetim kurulu üyesi Ernest Welteke, Euro Bölgesi'nin toparlanma yolunda olduğunu ve kısa vadeli faiz oranlarını yakın gelecekte indirmenin gereksiz olduğunu savundu.

Dünya Bankası - IMF toplantılarında konuşan Welteke, bazı ülkelerin büyük cari işlemler açığı, bazılarının ise büyük cari

işlemler fazlası verdiği bir ortamın küresel dengeleri bozma açısından bir risk oluşturduğunu kaydetti.

Welteke, ticaretin önündeki engellerin ve yerel sorunların azaltılmasıyla döviz kurlarındaki dengesizliklerden doğacak krizlerin önüne geçilebileceğini ifade etti.

Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, 16-17 Ekim tarihlerinde yapılan AB Konseyi öncesinde, ABD’de ekonomik büyümeyi arttırmayı hedefleyen bir hareket planı üzerine geçici bir rapor benimsedi. Söz konusu raporda ulaştırma ve AR&GE alanlarında acil bir yatırım programı belirlenmesinin önemi vurgulanıyor. Üye ülkelere Avrupa Yatırım Bankası’nın (AYB) sermayesini artırma çağrısında bulunurken, aynı zamanda AYB ve AB Komisyonu’na ulaştırma ve AR&GE alanındaki projelere özel sektör desteğini artırılması konusunda teklif sunma çağrısı yapıldı.

Haziran ayında Selanik’te yapılan AB Konseyi zirvesinde AB’nin büyüme alanında bir girişim başlatması öngörülmüştü. Bu bağlamda AB Komisyonu tarafından ulaştırma ve AR&GE konuları üzerinde yoğunlaşan bir büyüme hareket planı Ekim ayı başında sunulmuştu.

AB ülkelerinde Eylül 2003 itibariyle yıllık enflasyon

Almanya	% 1.1
Finlandiya	% 1.2
Avusturya	% 1.3
İngiltere	% 1.4
Belçika	% 1.7
Danimarka	% 1.7
Fransa	% 2.3
İsveç	% 2.3
Lüksemburg	% 2.7
İspanya	% 3.0
İtalya	% 3.0
Portekiz	% 3.2
İrlanda	% 3.8
AB-15	% 1.9
Euro Alanı	% 2.1
Kaynak : Eurostat	

Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, üye ülkelerin maliye bakanlıkları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi yoluyla, vergi kaçakçılığıyla savaşabilmek için yeni bir yönerge benimsedi. Yönerge 1 Ocak 2004’te yürürlüğe girecek.

AB Bakanlar konseyi 7 Ekim tarihinde elektrik ve doğal gaz için uygulanan KDV kurallarını değiştiren bir yönerge benimsedi. Halihazırda uygulanan kuralların, tek pazarda enerji ticaretinin serbestleşmesi sürecinde etkisiz kaldığı düşünülüyor. Yeni kurallarla önceden karışıklığa neden olan “arz yeri”

(place of supply) sorunu, vergi mükellefi araçlar ve tüketiciler arasındaki ayırım belirginleştirilerek çözüldü.

Yeni yönerge doğal gaz ve elektrik kullanımından alınan verginin, üretim yapılan ülke yerine, kullanımın yapıldığı ülke tarafından tahsil edilmesine izin veriyor. Bu şekilde çifte vergilendirme sorunu çözülmüş oluyor. Söz konusu yeni yönergeyi üye ülkelerin en geç 1 Ocak 2005 tarihine kadar uygulamaya başlamaları gerekiyor.

Dünyanın altıncı büyük ekonomisi olan Çin’de, Asya krizleri ve SARS gibi etkenlerin ardından ekonomideki büyüme süreci devam ediyor. Çin’in Gayri Safi Milli Hasıla’sı (GSMH) üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9.1 oranında yükseldi. Böylece Çin’in GSMH’sindeki büyüme dokuz aylık dönemde toplam olarak yüzde 8.5’e çıkmış oldu.

Çin’de dokuz aylık TÜFE’de yüzde 0.7 oranında gerçekleşirken bu durum enflasyonun hala yönetilebilir bir konumda olduğunu ortaya koyuyor.

Analistler, ekonomideki bu gidişe rağmen küçük çapta düşüşler yaşanabileceğini belirtirken, çimento ve demir çelik sektörlerinde yeni politikalar oluşturulması gerektiğini ifade ediyor.

Vergi İstatistikleri

KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLATININ YÜZDE DAĞILIMI					
	1998	1999	2000	2001	2002
KONSOLİDE BÜTÇE GELİR TOPLAMI (A+B)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A. GENEL BÜTÇE TOPLAMI (I+II+III+IV)	98,5	98,5	98,8	98,7	98,7
I. VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI (a+b+c+d+e)	78,1	78,2	79,3	77,1	78,9
a) GELİRDEN ALINAN VERGİLER (1+2+3+4+5)	35,8	34,5	31,4	30,3	25,6
1- Gelir Vergisi	29,5	26,1	18,6	22,5	18,1
2- Kurumlar Vergisi	6,3	8,2	7,0	7,1	7,4
3- Ek Gelir Vergisi	-	0,1	0,3	-	-
4- Faiz Vergisi	-	0,0	4,9	0,7	0,1
5- Ek Kurumlar Vergisi	-	0,2	0,6	-	-
b) SERVETTEN ALINAN VERGİLER (1+2+3+4)	0,6	0,9	1,0	0,8	1,0
1- Motorlu Taşıtlar Vergisi	0,6	0,7	0,6	0,8	0,9
2- Veraset ve Intikal Vergisi	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
3- Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	-	0,2	0,2	-	-
4- Ek Emlak Vergisi	-	0,0	0,2	-	-
c) MAL VE HİZM. ALINAN VER. (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	30,5	32,3	34,0	35,1	39,8
1- Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	13,5	12,9	13,4	14,1	15,3
2- Ek Vergi	0,6	0,8	1,6	1,6	-
3- Taşıt Alım Vergisi	1,1	1,1	1,3	0,6	-
4- Özel Tüketim Vergisi	-	-	-	-	18,1
5- Akaryakıt Tüketim Vergisi	9,1	11,9	9,8	11,0	-
6- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	2,7	2,5	2,6	2,9	1,3
7- Damga Vergisi	2,0	1,9	2,1	1,6	1,7
8- Harçlar	1,6	1,3	1,4	1,5	1,5
9- Özel İletişim Vergisi	-	0,0	1,2	1,1	1,1
10- Özel İşlem Vergisi	-	0,0	0,6	0,7	0,8
d) DIŞ TİCARETTEN ALINAN VR. (1+2+3+4+5)	11,2	10,4	12,8	10,8	12,6
1- Akaryakıt Dışındaki Mad. Al. Gümrük Vergisi	1,4	1,2	1,1	0,7	0,8
2- Akaryakıttan Alınan Gümrük Vergisi	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3- Tek ve Maktu Vergi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4- İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	9,6	9,1	11,6	10,0	11,7
5- Diğer Dış Ticaret Gelirleri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
e) KALDIRILAN VERGİ ARTIKLARI	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
II. VERGİ DIŞI NORMAL GEL.TOPL. (1+2+3+4+5+6)	10,3	9,9	10,4	14,4	14,4
1- Kurumlar Hasılatı ve Devlet Payı	0,5	0,7	0,8	1,0	4,2
2- Devlet Patrimuvanının Gelirleri	7,1	5,0	4,6	8,7	4,6
3- Faizler, Teviz ve İkazlardan Geri Alınan	1,0	2,0	1,9	1,0	2,1
4- Cezalar	1,3	1,5	1,3	1,8	1,8
5- Çeşitli Gelirler	0,4	0,7	0,9	1,4	0,7
6- Rekabet Kurumu, RTÜK, İMKB, SPK ve Telekom. Kur'ndan Sağ.Gel.	-	-	0,8	0,4	0,9
III. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR TOPLAMI (1+2+3+4)	9,3	9,7	8,4	6,5	3,5
1- Özel Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
2- Fonlar	7,8	7,9	6,5	5,6	2,6
3- Eğitim Özel Gelirleri	1,5	1,7	1,0	0,9	0,4
4- Bedelli Askerlik Özel Geliri	-	-	0,8	-	0,0
IV. DİĞER GELİRLER	0,7	0,7	0,7	0,7	1,9
B. KATMA BÜTÇE GELİRLERİ	1,5	1,5	1,2	1,3	1,3

Kaynak : Maliye Bakanlığı

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Eylül (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2003 Yılı Bütçe Hedefi
	2002	2003	Artış (%)		
Gelirler	55.403	71.751	29.5	5.6	100.782
Genel Bütçe Gelirleri	54.571	70.363	28.9	4.8	100.357
Vergi Gelirleri	41.978	60.145	43.2	16.2	85.955
Gelirden Alınan Vergiler	13.465	17.970	33.4	8.1	26.115
Gelir Vergisi	9.630	11.994	24.5	1.6	17.197
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	231	382	65.3	34.1	
Kurumlar Vergisi	3.787	5.970	57.6	28.4	8.918
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	3.021	4.761	57.5	26.8	
Servetten Alınan Vergiler	676	1.738	157.1	108.9	2.329
Motorlu Taşıtlar Vergisi	651	1.087	66.9	35.7	1.140
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	21.307	31.458	47.6	19.5	44.960
Dahilde Alınan KDV	8.176	10.821	32.3	7.3	16.046
Taşıt Alım Vergisi	143	145	1.3	-17.6	
Özel Tüketim Vergisi	1.962	16.190			22.353
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	739	865	17.0	-4.8	1.064
Özel İletişim Vergisi	626	738	17.8	-4.0	1.103
Özel İşlem Vergisi	390	459	17.6	-4.0	935
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	6.528	8.977	37.5	12.1	12.531
İthalde Alınan KDV	6.075	8.285	36.3	10.5	11.683
Vergi Dışı Normal Gelirler	8.942	7.022	-27.3	-40.6	10.294
Katma Bütçe Öz Gelirleri	832	1.387	66.7	38.7	425
Harcamalar	79.982	101.576	26.9	3.2	145.949

*Hesaplama Tüfe % 23.0 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2003-Q2	2002	2001	2000	1999	1998
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	81.190	273.463	176.484	125.596	78.283	53.518
GSMH (milyon dolar)		179.898	145.693	200.002	185.267	206.552
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	3.7	7.8	-9.5	6.3	-6.1	3.9
Kişi başına GSMH (ABD Doları)		2.584	2.123	2.965	2.879	3.255
Üretim İndeksi	111.3	102.5	92	101	95.7	100.9
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	21.699	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974
Toplam ithalat (Milyon/Dolar)	30.628	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-8.929	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	70.8	69.0	75.7	51.0	65.4	58.7
İşsizlik Oranı (%)	10	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	175.270	149.869	122.157	36.421	23.005	11.693
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	133.196	131.407	113.806	118.685	102.980	96.418
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-4.001	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984

	2003		2002		2001
(Milyar TL)	10 Ekim	3 Ekim	27 Aralık	11 Ekim	28 Aralık
Emisyon	10.424.121	10421.057	7.707.082	6.963.908	5.328.876
Para Arzı					
- M1	19.535.922	19.601.232	14.258.860	13.119.856	11.073.270
- M2	76.340.836	76.229.508	61.195.275	55.782.665	46.985.987
- M3	81.739.842	81.585.748	64.399.837	59.812.213	50.587.717
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	70.577.270	70.320.647	56.294.199	52.230.338	44.921.685
- Vadeli Tasarruf	47.662.248	47.361.986	38.675.412	36.806.880	31.291.397
- Vadesiz Tasarruf	4.252.038	4.607.163	3.262.560	3.271.880	3.170.598
- Vadeli Ticari	9.142.666	9.266.290	8.261.003	5.855.929	4.621.320
- Vadesiz Ticari	5.382.817	5.160.733	3.784.187	3.317.150	3.100.924
- Resmi Mevduat	4.137.501	3.924.475	2.311.037	2.978.499	2.737.446
Kredi Stoku	45.134.236	44.710.525	35.159.807	34.465.054	34.796.973
- Tüm Banka Kredileri	45.134.236	44.710.525	34.909.807	33.715.054	34.046.973
- M.B. Kredileri	0	0	250.000	750.000	750.000
Bank. El. Tah. ve Bono	90.744.679	89.515.433	81.616.926	77.300.374	58.275.691

Mevzuat Değişiklikleri

- 08 Ekim 2003** - Kamu İhale Tebliği (No:2003/13)
- 09 Ekim 2003** - 2003/6157 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan “Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması’nın Onaylanması Hakkında Karar
- 2003/6105 Tahvil ve Sermaye Piyasası Aracı Niteliğindeki Diğer Borçlanma Senetleri İhraç Limitlerine Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar
- 10 Ekim 2003** - Vergi İadesi Genel Tebliği (Seri No:8)
- 14 Ekim 2003** - 2003/6257 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (II) Sayılı Listede Yer Alan Mallarda Uygulanan Özel Tüketim Vergisi Oranları İle İlgili Karar
- 2003/6258 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (III) Sayılı Listede Yer Alan Mallarda Uygulanan Özel Tüketim Vergisi Oranları İle İlgili Karar
- 15 Ekim 2003** - Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No:70)
- 17 Ekim 2003** - Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Tebliğ (Seri No:1)
- 21 Ekim 2003** - 2003/6153 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 2003/6286 2004 Yılı Programı İle 2004 Yılı Programının uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar
- 2003/6287 Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıklarının, 2004 Yılına Ait Genel Yatırım ve Finansman Programının Tespiti Hakkında Karar
- Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No:89)
- 23 Ekim 2003** - 2003/6288 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine Dair Karar
- 28 Ekim 2003** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:324)
- Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No:27)
- 31 Ekim 2003** - Vakıf Taşınmaz Malların, Vakıf Arsaların ve Vakıf Arazilerin Kiralama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğlerin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Tebliğ

Vergi Takvimi

- 07.11.2003** - Ekim 2003 Dönemi 4705 Sayılı Kanuna Göre Tahsil Edilen Özel İşlem Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 07.11.2003** - Ekim 2003 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 10.11.2003** - 16-31 Ekim Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 11.11.2003** - 16-31 Ekim Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2003 Dönemine ait Gelir Geçici Verginin Beyanı ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2003 Dönemine ait Kurum Geçici Verginin Beyanı ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İhtikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - Ekim 2003 Dönemi Faiz Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 20.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - Ekim 2003 Dönemi Özel İşlem Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 20.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - Ağustos-Eylül-Ekim 2003 Dönemine İlişkin G.V. Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 20.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 28.11.2003** - Ekim 2003 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 28.11.2003** - 1-15 Kasım Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 28.11.2003** - 1-15 Kasım Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi

Ekim 2003 Kronoloji

01 Ekim Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, TBMM'nin açılışı dolayısı ile düzenlenen resepsiyonda, 8.5 milyar dolarlık kredinin şartıyla ilgili hükümetin kendilerinden görüş almadığını söyledi.

02 Ekim Türkiye ve ABD, PKK/KADEK'in Kuzey Irak'taki varlığının tasfiyesine yönelik eylem planında mutabakata vardı.

03 Ekim Enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 1.9, toptan fiyatlarda ise yüzde 0.1 arttı. Yıllık enflasyon TÜFE'de yüzde 23'e ve TEFE'de yüzde 19.1'e geriledi.

04 Ekim Yüksek Seçim Kurulu 3 Kasım seçimine yapılan tüm itirazları 1'e karşı 6 oyla reddetti. TÜRMOB 14. Olağan Genel Kurulu yapıldı.

05 Ekim İsrail uçakları, Hayfa'daki intihar saldırısına misilleme olarak Suriye'de İslami Cihat'a ait olduğunu öne sürdüğü Filistinli mültecilerin bulunduğu kampı bombaladı.

06 Ekim Irak'a asker yollama izni isteyen bir yıl süreli tezkeresini TBMM'ne gönderildi.

07 Ekim Irak'a asker gönderme tezkeresi TBMM'de oylanarak kabul edildi. Anayasa Mahkemesi, 2003'te motorlu taşıtlardan bir defaya mahsus ek vergi alınmasına ilişkin yasayı iptal etti.

08 Ekim Anayasa Mahkemesi, memurların zorunlu emeklilik yaşını 65'ten 61'e indiren ve halen çalışanlar için kademelili emeklilik öngören yasayı iptal etti ve yürürlüğünü durdurdu.

09 Ekim Akbank taşıt kredisini yüzde 2.25'e çekerek, tüketici için en düşük faiz oranını uygulamaya başladı.

10 Ekim 2003 Nobel Barış Ödülü kadın ve çocuk hakları konusunda yaptığı çalışmaları için İran'lı hukukçu Şirin Ebadi'ye verildi.

11 Ekim Irak'ta Şii lider El Sadr yeni hükümet kurduğunu açıkladı.

12 Ekim Irak'ın başkenti Bağdat'ta CIA'nın kullandığı sanılan bir otelde meydana gelen patlamada 10 kişi öldü, 24 kişi yaralandı. AKP ve MHP'de kurultalyarda Erdoğan ve Bahçeli yeniden genel başkanlığa seçildi.

13 Ekim Bakanlar Kurulu memurlara 2004 yılında toplam yüzde 13.8 zammı yapacağını açıkladı.

14 Ekim Motorlu araçların ÖTV'si 3 ile 25 puan arasında değişen oranlarda yükseltilirken, içkilere asgari vergi uygulanması getirildi.

15 Ekim IMF 6. gözden geçirme çalışmasını üç ön koşulla tamamladığını açıkladı. 2004'te GSMH'nın yüzde 2'si bü-

yüklüğünde tedbir paketi uygulanacak, paket tasarruf ve vergilerden oluşacak.

16 Ekim Maliye Bakanı Kemal Unakıtan, 1999 depreminin ardından getirilen özel işlem ve iletişim vergilerinin kalıcı olacağını açıkladı.

17 Ekim BDDK, batık banka sahiplerinin kamu bankalarından kullandıkları ve geri ödemedikleri kredi miktarının 470 katrilyon lira olduğunu açıkladı.

18 Ekim Bolivya'da sendikaların haftalardır sürdürdüğü protestoların ve çıkan çatışmaların ardından Devlet Başkanı istifa etti.

19 Ekim 10 yıl Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı yapan Aliya İzzetbegović öldü.

20 Ekim İsviçre'de yapılan seçimlerde ırkçı sağ parti birinci oldu.

21 Ekim İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği 5 hava saldırısında 14 Filistinli öldü, 100'den fazla Filistinli yaralandı.

22 Ekim Merkez Bankası döviz alım ihalelerine ara verdiğini açıkladı.

23 Ekim CHP'nin 30. Kurultayında blok liste ile seçim yapılmasını öngören 9 maddelik tüzük değişikliği kabul edildi.

24 Ekim Deniz Baykal tek aday olarak girdiği CHP Genel Başkanlığına yeniden seçildi.

25 Ekim Hükümeti protesto eden 72 üniversitenin rektörü, öğretim görevlileri, öğrenciler ve vatandaşlar Anıtkabir'de 40 bin kişinin katıldığı bir yürüyüş yaptılar.

26 Ekim ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in kaldığı Bağdat'taki El Reşit Otel'i füze saldırı düzenlendi. 29 füze isabet etti, bir Amerikalı albay öldü, 15 kişi yaralandı.

27 Ekim Bağdat'ta gerçekleştirilen beş intihar saldırısında 42 kişi öldü, 216 kişi yaralandı.

28 Ekim Cumhurbaşkanı Sezer, bayram mesajında, herkesin Cumhuriyetin anayasal ilkeleri konusunda taraf olması gerektiği uyarısında bulundu.

29 Ekim Cumhuriyetin 80. yıldönümü sokaklar da büyük bir katılım ve coşkuyla kutlandı.

30 Ekim Başbakan Yardımcısı Abdülatif Şener İmar Bankası mudilerine ilişkin ödeme planını açıkladı.

31 Ekim ABD Irak ve Afganistan 87.5 milyar dolar yardım yapılmasını karara bağladı.